Erasmus+

Programul Erasmus+, Acțiunea Cheie 2 – Parteneriat strategic, 2015-2017

ASCULTĂ TRECUTUL: MĂRTURII DIN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Programul Erasmus+, Acțiunea Cheie 2 –
Parteneriat strategic, 2015-2017

*Ascultă povestirile trecutului –
al Doilea Război Mondial*

ASCULTĂ TRECUTUL: MĂRTURII DIN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Iași, 2016

Acest proiect a fost finanțat cu sprijinul
Uniunii Europene, prin programul Erasmus+.

ISBN 978-973-0-22098-8

CUPRINS

Argument 5

România 7

Participarea României în cel de-al Doilea Război Mondial 9

Am luat parte la luptele pentru eliberarea Basarabiei 21

Purtam mereu în inimă şi în suflet frica de a muri 26

Evocări din timpul războiului 30

Rănile războiului 34

Povestea unei deportări 38

Croația 43

Croația în al Doilea Război Mondial 45

Buruienile din grădina tinereții bunicii mele 53

Amintiri din timpul războiului 60

Amintiri dureroase din război 62

Al Doilea Război Mondial prin ochii unui copil 65

Amintiri din război 68

Germania 71

Al Doilea Război Mondial – o introducere din perspectiva germană 73

Gerhard Saalmann: *Hitlerjugend* (*Tineretul hitlerist*), de la student la soldat în 1944 83

Renate Späth (născută Minning): Raiduri aeriene și bombardamente la sfârșitul războiului 88

Manfred Brendel: Manipularea tinerilor, experiențe din al Doilea Război Mondial 93

Hedwig Biermann: Refugiat german în anii 1945-46 din Silezia (Schlesien), Polonia de astăzi 97

Ernst Tilly: „A pierde totul", refugiat în Bünde 103

Turcia 107

Turcia în al Doilea Război Mondial 109

Nazife Kaplica: În timp ce bărbații se înrolau în armată, femeile arau pământul… 113

Fatma Özsan: Traversarea unei perioade dificile 115

Aziz Gürbüz: Trăind cu povara fricii 117

Ümit Sönmez Ateş: Războiul a adus o mulțime de măsuri de austeritate 120

Metin Kirvanoğlu: „Fii mulțumit cu pâinea pe care o avem…" 122

Marea Britanie 125

Al Doilea Război Mondial în Regatul Unit 127

Steve Callow: Amintiri din timpul războiului 135

Gwen Thomas: Martor al războiului fulger deasupra Londrei, 1940 137

Ron Hill: Îmi doream să fiu un soldat adevărat 139

Jim London: Martor al luptelor de la Rio de la Plata 141

Jack Maddocks: Servind curajos în marina regală britanică 143

ARGUMENT

Cartea „Ascultă trecutul: Mărturii din al Doilea Război Mondial” reprezintă primul produs intelectual al parteneriatului strategic „Ascultă povestirile trecutului – al Doilea Război Mondial”, Acțiunea Cheie 2 din cadrul programului Erasmus+. Ea însumează câte cinci dintre cele mai reprezentative povestiri culese de elevii şcolilor partenere de la câțiva supraviețuitori ai celui de-al Doilea Război Mondial şi ai consecințelor acestuia. Povestirile sunt rezultatul cercetării întreprinse de elevi cu privire la cel de-al Doilea Război Mondial şi impactul, consecințele şi implicațiile morale ale acestuia, având ca punct de pornire discuțiile cu bunicii lor sau alte persoane mai în vârstă din familia sau comunitatea lor ce au participat în mod direct la evenimentele din al Doilea Război Mondial sau perioada imediat următoare. Scopul acestei cercetări a fost cel de a valorifica educația intergenerațională şi de a culege şi redacta câteva poveşti de viață semnificative din perioada celui de-al Doilea Război Mondial şi urmările acestuia (colectivizarea, arestările, stalinizarea forțată, divizarea Germaniei şi a Europei etc.).

Cei 70 de ani ce s-au scurs de la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial fac tot mai dificilă culegerea de informații autentice de la supraviețuitori. De aceea

considerăm de o mare importanță faptul ca elevii noştri să afle despre evenimente nu doar din manualele de istorie, ci în mod direct de la persoane ce contează pentru ei (bunici, rude). Astfel, tinerii au şansa să înțeleagă şi să empatizeze cu cei ce au trăit şi supraviețuit ororilor războiului.

Apreciem că această carte este una unică şi importantă întrucât cele 25 de poveşti adunate din 5 țări cumulează experiențe diferite pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial şi după încheierea acestuia (România şi Croația devin state comuniste, Marea Britanie şi Turcia îşi păstrează statutul de țări libere, iar Germania este divizată de către cele două sisteme, comunist şi capitalist).

Prin urmare, echipele de proiect din cele 5 școli partenere doresc ca această carte să constituie un document important pentru tinerii de astăzi și cei din generațiile ce vor urma. Cartea reprezintă practic un auxiliar curricular, o altfel de colecție de documente istorice culese de elevii implicați în proiect, cea a mărturiilor oamenilor simpli, a vieții de zi cu zi din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, o pledoarie pentru cunoașterea trecutului și aprecierea păcii.

Prin prezentarea trecutului şi a experiențelor trăite pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial, îi sprijinim pe tineri să se apropie de studiul istoriei şi de învățămintele acesteia şi promovăm în acelaşi timp educația pentru pace şi rezolvarea conflictelor pe cale amiabilă ca priorități ale societății contemporane.

Mihaela Țurcănaşu, coordonator proiect

Ascultă trecutul:
Mărturii din al Doilea Război Mondial

ROMÂNIA

PARTICIPAREA ROMÂNIEI ÎN CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Mihaela Țurcănaşu

Cel de-al Doilea Război Mondial reprezintă nu doar un eveniment major al secolului al XX-lea, ci un eveniment ce a schimbat cursul vieții a peste un miliard de oameni din întreaga lume, implicând în desfăşurarea evenimentelor 61 de state. România a fost implicată în mod direct în conflict, făcând parte, în diferite

Semnarea pactului Ribbentrop-Molotov

etape ale conflictului, din marile coaliții ce s-au înfruntat în război (*Axa* şi *Națiunile Unite*). Mai mult, pe parcursul anului 1944 România a devenit şi teatru de operațiuni, fiind traversată de linia frontului.

România înainte de al Doilea Război Mondial

Cauza principală a participării României la conflict îşi are originea în prevederile secrete ale *Pactului Ribbentrop-Molotov* încheiat la 23 august 1939, cu câteva zile înainte de declanşarea celui de-al Doilea Război Mondial, între Germania nazistă şi Uniunea Sovietică, care stabilea destinele Țărilor Baltice (Estonia, Lituania şi Letonia), Finlandei, Poloniei şi României. Punerea în aplicare a acestei înțelegeri secrete a însemnat pentru România cedarea **Basarabiei** şi a **Nordului Bucovinei** (inclusiv a ținutului Herței) către U.R.S.S. (în baza ultimatumului

sovietic transmis la 26 şi 28 iunie 1940), a **Nord-Vestului Transilvaniei** (*Dictatul de la Viena*, din 30 august 1940), acordat de Hitler Ungariei horthyste, şi a **județelor Durostor** şi **Caliacra** din sudul Dobrogei (*Tratatul de la Craiova*, din 7 septembrie 1940), acordate unui alt aliat al Germaniei naziste, Bulgaria.

Teritoriile pierdute de România în 1940

Toate aceste pierderi teritoriale au fost posibile datorită izolării internaționale a României, cauzată de înfrângerea rapidă a Franței (garantă a granițelor stabilite prin sistemul tratatelor de la Versailles), retragerea trupelor britanice de pe continent şi ocuparea unei mari părți a Europei de către Germania nazistă. Aliații României din *Înțelegerea Balcanică* (Iugoslavia, Grecia şi Turcia), atenți la propria lor soartă, au încercat să evite orice complicații de natură să le revoce opțiunea neutralității.

Dezmembrarea graniţelor ţării a determinat o gravă criză politică internă. Regimul de autoritate personală impus de regele Carol al II-lea s-a prăbuşit, iar monarhul, considerat direct răspunzător de amputările teritoriale, a abdicat în favoarea fiului său, Mihai I. Puterea în stat a fost preluată de **generalul Ion Antonescu**, investit cu largi atribuţii de conducere şi proclamat „Conducător al statului". Acesta şi-a asociat la guvernare *Garda de Fier*, agreată de Hitler, singura formaţiune ce avea legal dreptul să activeze. România este proclamată „stat naţional legionar" în perioada septembrie 1940 - ianuarie 1941. Dorinţa de a reîntregi România şi de a recupera teritoriul pierdut l-a determinat pe generalul Ion Antonescu să semneze *Pactul Tripartit* din 23 noiembrie 1940 cu ţările *Axei* (Germania nazistă, Italia fascistă şi Japonia imperialistă).

Deşi respinsese propunerea Germaniei de a participa alături de ea contra Iugoslaviei şi Greciei, România va fi în stare de război cu Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (U.R.S.S.), pe care o considera agresor încă din 1940. La 22 iunie 1941, România a intrat în război alături de trupele germane împotriva U.R.S.S. pentru refacerea integrităţii teritoriale.

Generalul Ion Antonescu a ordonat armatei să treacă Prutul şi să elibereze Basarabia şi Nordul Bucovinei: „Ostaşi, vă ordon: Treceţi Prutul, zdrobiţi vrăjmaşul din Răsărit şi Miazănoapte. Reîmpliniţi în trupul ţării glia străbună a Basarabilor şi codrii voievodali ai Bucovinei, ogoarele şi plaiurile voastre (...)". Eliberarea Basarabiei şi a Nordului Bucovinei a fost finalizată la 26 iulie 1941, eveniment care a fost salutat cu satisfacţie de opinia

publică românească. În acțiunile din această perioadă au fost angajați peste 450.000 de militari români.

Soldați români şi germani pregătindu-se pentru trecerea râului Prut

Armatele române au eliberat teritoriile românești până la Nistru, unde au ajuns la 26 iulie 1941. Continuarea războiului dincolo de Nistru a ridicat obiecții din partea unor oameni politici importanți, a unor generali şi chiar a regelui Mihai I. Considerând că U.R.S.S. nu era înfrântă, iar războiul are legile sale, Ion Antonescu a continuat operațiunile militare alături de Germania. La 16 octombrie 1941, după două luni de lupte grele, trupele Armatei a IV-a Române au cucerit Odessa. Începând cu 15 iunie 1942, unități militare române au fost introduse succesiv în luptele din Caucaz şi de la Cotul Donului – Stalingrad, unde au acționat în condiții deosebit de grele de climă şi de lipsuri materiale (tunuri de artilerie antitanc, mijloace de transmisiuni, muniții, echipament gros pentru iarnă, alimente şi medicamente), luptând până la 3 februarie 1943. În aceste lupte, Armata

Română a suferit mari pierderi materiale şi umane: 155.010 ostaşi din 228.072 cât au avut, la 19 noiembrie 1942, cele două corpuri, Armatele a III-a şi a IV-a.

Opoziția românească şi chiar Ion Antonescu au încercat să stabilească în numeroase rânduri contacte cu *Aliații* pentru ieşirea din război a României. Statele Unite ale Americii şi Marea Britanie doreau însă capitularea necondiționată şi refuzau orice garanții, negociind în secret cu U.R.S.S. aşa numita „sferă de influență", prin care România era cedată lui Stalin prin „acordul de procentaj" (A. Danilory, 2013).

Diplomația secretă română a încercat să negocieze şi cu U.R.S.S. Convorbirile româno-sovietice de la Stockholm între reprezentanții oficiali ai celor două țări au fost reluate la 12 aprilie 1944. Guvernul sovietic a transmis condițiile „minimale" de armistițiu: frontiera din 1940, despăgubiri de război, revenirea Transilvaniei sau a „celei mai mari părți a ei" la România. Guvernul român a respins condițiile de armistițiu la 15 mai (V. Rădulescu-Pogoneanu, 2015).

La 20 august 1944, trupele Frontului II Ucrainean conduse de mareşalul Rodion Malinovski au declanşat ofensiva pe direcția Iași-Chişinău. Două zile mai târziu, sovieticii se aflau pe linia Târgu Neamț-Huşi-Chişinău, producând o puternică ruptură în frontul germano-român din Moldova. Se demonstra, astfel, că țara noastră se afla la capătul rezistenței. Generalul Friessner a cerut continuarea rezistenței pe linia fortificată Focşani-Nămoloasa-Galați, inițiativă susținută şi de mareşalul Antonescu, dar dezaprobată de regele Mihai I.

În dimineața zilei de 23 august 1944, politicienii Gheorghe Brătianu şi Ion Mihalache au făcut un nou demers pe lângă mareşal, în vederea încheierii neîntârziate a armistițiului. La orele amiezii, mareşalul Ion Antonescu a mers în audiență la regele Mihai I (1927-1930; 1940-1947), declarând că este dispus să semneze armistițiul după stabilizarea frontului şi obținerea acordului lui Hitler. În aceste condiții, la ora 16.30, regele Mihai I a ordonat demiterea şi arestarea mareşalului Ion Antonescu, conducătorul statului, şi a principalului său colaborator, Mihai Antonescu, viceprim-ministru.

La ora 22.30, prin *Proclamația către țară*, difuzată de posturile de radio, regele anunța „ieşirea noastră din alianța cu *Puterile Axei* şi imediata încetare a războiului cu *Națiunile Unite*" (F. Bichir, 2015).

Regele Mihai I în seara zilei de 23 august 1944 citind „Proclamația către țară" la Radio România

În acelaşi timp, s-a anunțat formarea unui guvern de uniune națională (Iuliu Maniu – PNȚ, C.I. Brătianu – PNL, Constantin Titel Petrescu – PSD şi Lucrețiu Pătrăşcanu – PCR), care a fost însărcinat cu încheierea păcii cu *Națiunile Unite*: „din acest moment încetează lupta şi orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice, precum şi starea de război cu Marea Britanie şi Statele Unite". În *Declarația* guvernului condus de generalul Constantin Sănătescu se specifica: „în domeniul politicii externe, prima măsură luată de guvern a fost acceptarea armistițiului cu *Națiunile Unite*. Prin reprezentanții lor, guvernul Uniunii Sovietice şi guvernele din Marea Britanie şi Statele Unite au garantat independența României în cadrul suveranității respectate, neamestecul lor în viața noastră de stat" (I. Cristea, 2015).

Comentând desfăşurarea evenimentelor din august 1944 din România, Radiodifuziunea britanică relata, chiar în 23 august: „gestul României va avea efecte profunde", iar postul de radio american din Europa sublinia în aceeaşi seară: „De acum înainte România este un nou aliat în tabăra *Națiunilor Unite*, ea manifestând voința de a se alătura în lupta care se duce împotriva inamicului comun".

Începând din aceeaşi seară, Armata Română a trecut la lupta antifascistă. În perioada 23-28 august, s-au dat lupte grele pe Valea Prahovei, în porturile dunărene, în Dobrogea, Muntenia şi Oltenia. Capitala a fost teatrul unor puternice ciocniri între forțele germane şi trupele române. Confruntări aprige au avut loc la Şcoala superioară de Război, Prefectura din Ilfov, bariera Rahova,

pădurile Băneasa şi Otopeni. La 28 august, Bucureştii erau eliberați prin forțe proprii.

Semnarea *Convenției de Armistițiu* a avut loc, după mai multe amânări de către Stalin, la Moscova, la 12 septembrie 1944. *Armistițiul* declara România o țară înfrântă în război, consacra anexiunile sovietice din 28 iunie 1940 şi impunea plata unor despăgubiri de război către U.R.S.S. în valoare de 300 milioane de dolari, ce urmau a fi achitate în decurs de şase ani în produse petrolifere, lemnoase etc. *Arbitrajul de la Viena* a fost declarat nul, „*Transilvania sau cea mai mare parte a ei*" revenind României.

Prin eliberarea oraşelor Carei şi Satu Mare, la 25 octombrie 1944, s-a încheiat eliberarea întregului teritoriu transilvan.

Ceremonii organizate pentru a celebra eliberarea Transilvaniei

Participarea României la războiul antifascist s-a desfășurat până la 12 mai 1945, perioadă în care ostaşii români au luptat pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei şi a unor zone din Austria. Pentru eliberarea

Ungariei şi Cehoslovaciei, România a mobilizat aproximativ 567.000 de soldați. Cele mai grele lupte s-au dat în asediul Budapestei şi în Munții Tatra, soldate cu mari pierderi de vieți omenești.

Armata Română în Cehoslovacia

La 9 mai 1945, când războiul s-a încheiat cu victoria *Națiunilor Unite*, Armata Română se găsea în apropiere de Praga şi în estul Austriei.

Prin *Convenția de Armistițiu* din septembrie 1944 şi, mai târziu, prin *Tratatele de Pace de la Paris* din anii 1946-1947, României i s-au impus condiții grele de natură politică, economică şi militară din partea marilor puteri ale *Națiunilor Unite*, nefiindu-i recunoscut statutul de aliat. Prin aceste acte internaționale se consfințeau pierderile

suferite de către țara noastră în est şi sud-est, dar i se accepta, cu unele rezerve exprimate din partea puterilor anglo-saxone, revenirea Nord-Vestului Transilvaniei în cadrul granițelor sale, fapt realizat în martie 1945.

România semnează Tratatul de Pace de la Paris; Gheorghe Tatarăscu (în picioare), liderul diplomației de la Bucureşti

Perioada 23 august 1944 - 6 martie 1945 a fost o etapă dramatică, complexă. Două guverne conduse de generalul Sănătescu (23 august 1944 - 2 decembrie 1944) au încercat să readucă regimul democratic în România dar au eşuat, presiunea sovietică impunând instalarea unui regim comunist prin fraudă electorală, persecuții şi arestări şi, în final, prin obligarea regelui Mihai I să abdice. Regimul comunist a fost impus în România pentru următorii 41 de ani (1948-1989), până când realitățile externe şi cele interne au permis reinstaurarea unui regim democratic în țara noastră.

Bibliografie:

Bichir, Florian (2015), *Adevărul despre proclamația Regelui*, în revista „Historia", august 2015, Editura ROMPRINT, Bucureşti.

Cristea, Irina Andreea (2015), *Participarea României la cel de-al Doilea Război Mondial. Documentar AGERPRES*. http://www.agerpres.ro/flux-documentare/2015/05/09/documentar-participarea-romaniei-la-cel-de-al-doilea-razboi-mondial-10-14-42.

Danilory, Alexandru (2013), *Soarta României şi a restului Europei de sud-est, scrisă pe un şervețel. Cum au hotărât Churchill şi Stalin destinul a milioane de oameni*, în revista „Historia", noiembrie 2013, Editura ROMPRINT, Bucureşti.

Giurescu, Dinu C. (1999), *România în al Doilea Război Mondial: (1939-1945)*, Editura ALL Educational, Bucureşti.

Rădulescu-Pogoneanu, Victor (2015), *Dezvăluiri despre 23 august. Cum l-am arestat pe Mareşal*, în revista „Historia", august 2015, Editura ROMPRINT, Bucureşti.

Scurtu, Ioan (2011), *Istoria românilor de la Carol I la Nicolae Ceauşescu*, Editura Mica Valahie, Bucureşti.

AM LUAT PARTE LA LUPTELE PENTRU ELIBERAREA BASARABIEI*

Răzvan Buișteanu

"Mă numesc Mihai Bălănici. M-am născut pe 7 aprilie 1911. Am terminat şcoala primară şi de meserie sunt plugar. În anul 1932 am fost încorporat în armată. Am fost repartizat la *Regimentul 3 Grăniceri* cantonat la Cernăuți, unde am făcut 3 ani de serviciu la cataramă împreună cu fruntaşul Pelinița. În 1937 m-am însurat.

Mihai Bălănici

* Scrisoare scrisă de mine, Mihai Bălănici, comuna Vlădeni, județul Iași, pentru nepotul meu, Răzvan Buişteanu.

În septembrie 1939 am fost încă o dată chemat la regiment, iar în octombrie acelaşi an am ajuns acasă. A venit un ordin special de mobilizare a rezerviştilor şi am plecat iar la serviciu la cataramă, în satul Vadul lui Vodă în Dubăsari, pe Nistru. Aici am aflat că Franța a căzut şi mi-am spus că lucruri bune pentru noi n-au să fie.

Aşa a şi fost. În iunie 1940 am primit ordin de evacuare a Basarabiei şi în trei zile am ajuns la Prut, supărați tare şi flămânzi. Regimentul era cu moralul la pământ.

Steagurile noastre erau rupte şi înşirate pe un gard. Când am vrut să trecem Prutul, miliția sovietică ne-a luat podeala de la pod. Locotenentul nostru, Ciocan, a încercat să vorbească atunci cu ei, însă degeaba. I s-a explicat că aveau ordin să ne dezarmeze. Supărat, locotenentul Ciocan l-a anunțat pe colonelul Popescu despre situația în care eram. Acesta ne-a ordonat să trecem podul cât mai repede, chiar şi în condițiile puse de către sovietici. Locotenentul Ciocan a tras cu pistolul pe deasupra miliționilor sovietici, speriindu-i. Până ca aceştia să-şi revină am încropit o podeală de pod din scânduri, uşi, lemne. Ajunşi la granița din Albița, grănicerii sovietici ne aşteptau amenințător cu mitralierele. Colonelul le-a arătat ordinul şi am trecut cu bine podul peste Prut.

În 1940, domnul colonel Constantin Popescu ne-a anunțat schimbarea numelui regimentului. Aşadar, nu mai făceam parte din *Regimentul 3 Grăniceri*, ci din *Regimentul 10 Vânători de Munte*. Am aflat ulterior că această reorganizare făcea parte din pregătirile de război pentru eliberarea Basarabiei şi continuarea războiului contra

U.R.S.S. alături de Germania. Deloc întâmplător, la comanda regimentului nostru a venit un neamț de origine, pe nume Raoul Halunga. Regimentul nostru a avut un rol important în cadrul «Operațiunii München». Astfel, în zilele de 4 şi 5 iulie 1941 am forțat râul Prut, în regiunea Drănceni-Câlcea. Regimentul nostru a fost citat pentru eroism și bravură în ordinul de zi al Diviziei 15 Infanterie. După ce am întâmpinat o puternică rezistență sovietică la Nisiporeni, am intrat triumfal în orașul Tighina, orașul de garnizoană pe care îl părăsisem cu un an înainte în condiții umilitoare.

Sute de soldați au murit ca să trecem noi Nistrul şi să luăm parte la străpungerea «Liniei Stalin». Între 3-5 august 1941 m-am aflat cu regimentul în zona Sibka,

Soldați români – Odessa, 1941 (sursa George Damian)

din Ucraina, unde am respins 7 contraatacuri. Regimentul nostru a fost din nou citat pentru eroism în ordinul de zi al Diviziei. Între 14 şi 23 august am luptat între limanurile Adjealâk-Adjialischi, în zona Odessa, reuşind să-i aruncăm pe sovietici în mare. Ajunşi la porțile Odessei m-am ascuns în gropile făcute de către bombardierele şi tunurile sovietice. Ne-a fost foarte greu să ne apărăm şi să contraatacăm. Noaptea, din cauza reflectoarelor inamice, nu puteai să te mişti sau să vezi prea bine.

Pe 28 august, domnul colonel Halunga a fost răpus de un contraatac de artilerie pe când inspecta, la Bujalik, un sector pe care trebuia să-l ocupe, în timp ce un alt proiectil sfărâmase piciorul drept al locotenentului Viorel Cugereanu. Intensitatea atacurilor asupra Odessei m-au făcut să-mi pierd definitiv auzul la urechea stângă.

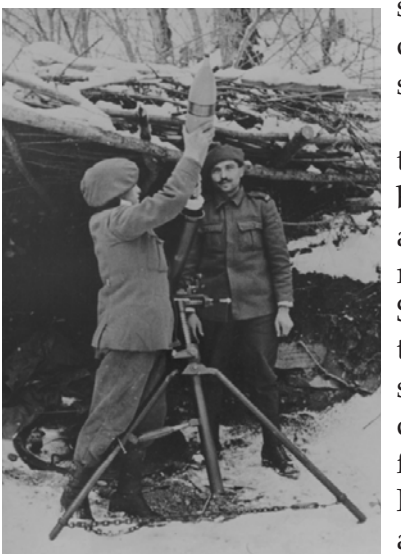

Vânătorii de munte – Caucaz, 1942 (sursa George Damian)

Din iulie 1942 am participat la «Operațiunea Albastru» în Caucaz, unde am ajuns până aproape de Terek. Pierderea bătăliei de la Stalingrad a determinat retragerea trupelor noastre spre capul de pod Kuban din Crimeea, de unde am fost evacuați treptat spre România. Un ofițer neamț a ales un grup de soldați români printre care mă regăseam și eu pentru a avea

grijă de 300 de cai. Când am avut ocazia să scăpăm, am fugit și ne-am prezentat la Bârlad la centrul de recrutare. Aici l-am găsit pe domnul colonel Popa, din comuna în care locuiam. Ne-a aranjat să ajungem pe frontul Iașilor, la Strunga și Târgu Frumos, unde am stat în cazemate 5 luni. La 23 August 1944 am primit ordin să nu mai tragem și să ieșim la șosea. Am aflat ulterior că România a întors armele împotriva Germaniei. Rușii ne-au ajuns din urmă, ne-au înjurat și ne-au dezarmat. Am fost tratați ca niște prizonieri și nu ca aliați, cum se pretindea. A fost extrem de frustrant. Aș mai avea multe de spus, despre cum am luptat în Cehoslovacia, despre cât de multe am pătimit în război și cum a fost afectată viața mea ulterioară de acest *măcel*. Dar totul e plin de tristețe."

PURTAM MEREU ÎN INIMĂ ŞI ÎN SUFLET FRICA DE A MURI*

Rafael Maxim

„Numele meu este Gheorghe Enea. M-am născut în 2 aprilie 1926, fiind de meserie polițist.

Era luna aprilie a anului 1943, când alături de alți 285 de tineri din satul meu, Duda, județul Vaslui, am fost încorporat şi repartizat la Batalionul 3, *Pionieri*, din cadrul Diviziei a III-a, *Vânători de Munte*. Aveam 17 ani

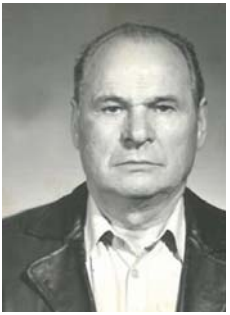

Gheorghe Enea

când am plecat la sute de kilometri distanță de casă şi de țară, lăsând în urmă un sat aproape pustiu şi o mamă singură şi înlăcrimată. Am făcut 2 luni de instrucție înainte de a fi repartizat pe front. Am luptat

* Scrisoare scrisă de mine, Gheorghe Enea, comuna Duda, județul Vaslui, pentru Rafael Maxim.

pe front în Ucraina şi la retragere în Basarabia până am fost luat prizonier.

Am stat pe front şapte luni, timp în care am fost avansat comandant de pluton. Condițiile din război au fost extrem de grele. M-am îmbrăcat cu hainele şi m-am încălțat cu bocancii mai buni ai soldaților ucişi pentru a rezista gerului năprasnic din Rusia. Aprovizionarea cu alimente era deficitară, încât mâncam doar o conservă de mazăre de 800 de grame la două-trei zile. Dormeam pe unde apucam, în tranşee, în grajduri – pe aşternut din paie. Somnul era bântuit de gloanțele care şuierau pe deasupra mea. A fost cumplit!

Purtam mereu în inimă şi în suflet frica de a muri.

Unul dintre cele mai dificile momente trăite în război a fost atunci când explozia unui proiectil a antrenat cu sine surparea unui mal de pământ peste noi. În cele câteva ore petrecute sub pământ m-am temut că nu o să supraviețuiesc pentru că pământul era extrem de greu. Am avansat croindu-ne drum precum cârtițele. Cei care reuşeau să iasă îi ajutau şi pe ceilalți, trăgându-i de mână.

Nu-mi vine să cred prin câte am trecut şi la câte am asistat! Camaradul meu de război, Constantin State, a fost rănit la picior de o schijă de la o grenadă ofensivă. S-a considerat că nu necesită evacuare în spatele frontului şi asistență medicală de urgență, astfel că a continuat să lupte până s-a vindecat. Cât s-a mai văitat săracul! Era cu un an mai mare ca mine. Mi-a fost exact ca un frate! Mâncam împreună, ne construiam adăpostul unul lângă altul, ne încurajam reciproc. «Mai

scăpăm?» – mă întreba. «Cum o vrea Dumnezeu!» – îi răspundeam.

Cine murea, era aruncat într-o groapă comună, se trăgea pământ peste ea şi acela era mormântul. Eu am avut noroc, Dumnezeu m-a iubit şi a fost cu mine tot timpul. Din păcate, unul dintre fraţii mei, Vasile, a murit la Cotul Donului, în timp ce al doilea frate, Dumitru, a supraviețuit şi s-a întors acasă.

Cât am fost pe front nu am putut ține legătura cu familia. N-am ştiut nimic despre fraţii mei aflați, ca şi mine, pe front, dar în teatre de operațiuni diferite. Am fost singur. La fel m-am simțit şi când am căzut prizonier la ruşi. Nici nu mai țin minte câte zile am mers pe jos, fără mâncare şi fără apă. Ne țineam de mână să ne încălzim, să ne susținem reciproc pentru a rezista. Cei care nu făceau față marşului şi rămâneau cu 5 metri în urma coloanei erau împuşcați de către soldații sovietici. Am muncit într-o mină de cărbuni. Mâncarea era puțină şi anemică. Supa care era o apă chioară, varza şi capetele de peşte erau singurele alimente primite.

Pe la mijlocul anului 1946 am fost adunați în incinta lagărului pentru a ni se comunica plecarea spre România. Trenul cu vagoane pentru animale ne-a lăsat la Galați. Când am coborât la Vaslui, mi-am făcut cruce şi i-am mulțumit lui Dumnezeu că am ajuns viu în patrie. Apoi m-am aşezat în genunchi şi am sărutat pământul. La primăria comunei am aflat că dintre cei 285 de tineri din Duda, plecați pe front, ne-am întors doar 173. Restul au murit în război.

Am fost decorat pentru serviciile militare aduse statului roman în cel de-al Doilea Război Mondial. «Cred, însă, că cea mai de preț distincție este viața, pe care mi-a oferit-o Cel de Sus, şi sunt bucuros că am intrat în al nouălea deceniu de viață.»”

EVOCĂRI DIN TIMPUL RĂZBOIULUI *

Georgiana Radu

„Mă numesc Costache Radu. M-am născut în data de 2 februarie 1928 și de meserie sunt viticultor.

Costache Radu

Am fost mobilizat în aprilie 1944. Gorniştii umblau prin sat strigând tăios: «Tot tineretul să se prezinte la primărie pentru a fi încadrați în grupe şi trimişi la război!» Eu încă nu împlinisem 15 ani, dar stăteam falnic la rând, mândru că pot face ceva pentru țara mea. În acel moment, tot satul meu, Dumeşti din județul Vaslui, a fost cuprins de o forfotă, de ziceai că ai stârnit un roi de albine. Am fost împărțiți pe grupe de vârstă. Cei mai mari au primit funcția de comandanți de trupă, considerându-se că erau mai maturi, mai şcoliți şi mai pregătiți fizic. Am mers pe jos până la Buhăieşti şi de acolo cu trenul până la Vaslui. De aici am plecat spre Râmnicu Vâlcea într-un vagon de marfă.

* Scrisoare scrisă de mine, Costache Radu, comuna Dumeşti, județul Vaslui, pentru nepoata mea, Georgiana Radu.

Am ajuns la destinație după trei zile. Pe drum am aflat că frontul s-a mutat pe teritoriul românesc şi că Statul Major a dat noi ordine de mobilizare în vederea apărării contra armatei sovietice. Deoarece eram prea tineri şi neexperimentați, am fost repartizați la pregătirea apărării contra trupelor sovietice. Timp de 5 luni am săpat tranşee anti-tanc, am construit rețele de sârmă, amplasamente de tragere şi adăposturi pentru infanterie. Am înțeles că aceste pregătiri făceau parte dintr-o ultimă rezistență a armatei române în calea cuceririi României de către U.R.S.S.

În acea perioadă România era aliata Germaniei. La 23 august 1944, ofițerul care răspundea de noi a primit ordin ca cei mai tineri să fie urcați în tren şi să fie trimiși acasă. Cei mai mari, însoțiți de către tații lor, au fost

Armata Română
(sursa Istorie pe scurt.ro)

trimişi pe front. Nu ştiu din ce rațiuni administrative sau birocratice tatăl meu nu a fost mobilizat pentru a-şi susține fiul în război. Dacă implicarea mea directă în război se terminase, cea a familiei mele nu.

Fratele meu, Gheorghe Radu, a ajuns să lupte în Ungaria şi Munții Tatra. Mi-a povestit că ruşii nu i-au sprijinit pe români în luptele contra armatei germane,

Armata Română – Slovacia (sursa Historia.ro)

nici măcar prin intermediul artileriei. Din contra, se asigurau că nu ne retragem executându-i pe cei care cedau pozițiile lor în orice împrejurare. Mai mult ajutor a primit de la partizanii cehi şi slovaci decât de la trupele ruseşti. Luptele s-au purtat în condiții deosebit de grele, pe geruri năprasnice, prin nămeți mari, pe viscole puternice contra unui inamic bine echipat şi bine înarmat. Lipsa armamentului modern şi a muniției a făcut ca deseori atacurile să se transforme în luptă corp la corp cu baioneta sau cu patul puştii. Din

aceste rațiuni, pierderile noastre au fost imense. Doar când efectivele noastre deveneau insuficiente pentru susținerea unui atac se oprea înaintarea şi se solicitau întăriri din România. Acestea erau singurele momente când ne puteam trage sufletul şi spera la puțină odihnă.

Mi-a povestit cu profundă mâhnire despre scenele groaznice la care a asistat. De fiecare dată a refuzat să participe la executarea prizonierilor germani capturați, în timp ce soldații sovietici preluau, cu bucurie, această sarcină barbară. Chiar şi unii ofițeri ruşi, de la care aveam alte pretenții de comportament, au cerut executarea, fără nici o deosebire, a tuturor germanilor civili întâlniți în cale. A văzut cum femeile se murdăreau cu noroi sau cu excremente pentru a nu fi violate ci executate direct. Mamele se sacrificau pentru a-şi salva copiii. Civilii preferau să se sinucidă decât să fie torturați de către ruşi. A fost de nedescris. M-a îndemnat să nu-mi pierd niciodată credința şi să nu uit vreodată învățătura creştină, singurele care l-au salvat în acele vremuri pline de ură şi de răutate.

Am fost norocoşi că fratele meu, deşi rănit, s-a întors viu de pe front şi, în plus, mai devreme de 9 mai 1945. Rana căpătată, însă, i-a rămas ca o cicatrice pentru tot restul vieții a momentelor dureroase din timpul războiului.”

RĂNILE RĂZBOIULUI*

Dumitru Strugaru

„Mă numesc Gheorghe Strugaru. M-am născut la 18 noiembrie 1921 și sunt de meserie viticultor.

Înainte de război am avut o situație grea. Eram un om simplu, care muncea de dimineața până seara pentru a-şi asigura cele necesare gurii. Venirea războiului mi-a complicat şi mai mult viața. Îmi părea că lumea s-a sfârşit şi tot universul cunoscut s-a năruit, făcând loc neprevăzutului şi morții. În septembrie 1940 am fost mobilizat împreună cu un frate de-al meu, însă pe front am activat în teatre de operațiuni diferite. Am urmat o perioadă de pregătire militară sumară şi apoi am fost trimis pe front. Nu ştiam dacă îmi voi mai vedea vreodată gospodăria şi satul copilăriei mele. Războiul nemilos şi sute de kilometri distanță m-au despărțit de proaspăta mea soție. Doar gândul că ne vom reîntâlni în această viață mi-au dat forță şi încredere să rezist.

Am făcut războiul la infanterie. Am luptat întâi contra armatei sovietice pentru eliberarea Basarabiei şi după 23 august 1944 contra celei germane, pentru că aşa a venit ordinul. M-a durut că a trebuit să lupt alături de cei care i-au ucis pe camarazii şi frații mei.

Condițiile de pe front erau extrem de dificile. Mâncarea era puțină şi de proastă calitate. Au fost şi zile în

* Scrisoare scrisă de mine, Gheorghe Strugaru, satul Vulturi, comuna Popricani, județul Iaşi, pentru nepotul meu, Dumitru Strugaru.

Soldați români – Odessa, 1941 (sursa George Damian)

care nu mâncam deoarece nu era destul pentru fiecare sau nu aveam răgazul necesar din cauza intensității luptelor. Apa era insuficientă şi pentru băut, iar de spălat nici nu putea fi vorba. Hainele nu mi le schimbam şi trei săptămâni la rând. Mantalele şi aşa puține s-au dovedit neadecvate gerului năprasnic întrucât 'lăsau gerul să pătrundă în oase'. Adăposturile de campanie erau supraaglomerate, fiind puține şi aflate la distanțe mari. Uneori dormeam sub cerul liber pe pământul înghețat. În plus, aprovizionarea cu muniție şi cu tehnică de luptă modernă era deficitară. Marşurile pe jos prin frig erau atât de epuizante încât nu mai aveam putere să efectuăm un contraatac. Am luptat în teatrele de operațiuni de la Cernăuți, Odessa, Munții Tatra. Cele mai grele lupte le-am dat la Cotul Donului. Luptele în retragere sunt mai dificile decât la înaintare.

Când am întors armele împotriva Germaniei, sovieticii ne-au trimis, din răzbunare, unde era frontul

Cimitirul soldaților români – Cotul Donului, 1942 (sursa Vasile Şoimaru)

mai greu. Pe frontul de vest am ajuns până la granița dintre Cehoslovacia şi Germania, unde am luptat până la încheierea războiului (9 mai 1945).

Nu am putut să nu remarc efectele războiului şi asupra populației civile care nu a avut norocul să fugă din calea frontului. Furturile comise de către trupele noastre, dar mai ales abuzurile din partea soldaților sovietici (furturi de tot felul, violuri, distrugeri şi incendieri, dar mai ales crime) au făcut războiul şi mai inuman.

În țară m-am întors pe jos câteva mii de kilometri. Am plecat în luna iunie şi am ajuns la Vulturi în luna august. Acesta nu mai arăta deloc cum îl lăsasem. Casa de odinioară ajunsese o ruină ce păstra urmele gloanțelor, mortierelor şi ale bombardamentelor. Câmpurile erau pline de proiectile de tun, gloanțe şi cadavre. Mi-am reîntâlnit soția care se refugiase la rudele

din județul vecin când linia frontului s-a mutat pe teritoriul românesc.

A durat ceva timp până au fost şterse urmele lăsate de război asupra satului. Mi-a fost greu să-mi reiau viața de la capăt. Amărăciunea aceasta mi-a fost alinată de revederea fratelui meu, care se întorsese însă rănit din război.

Pe mine m-a păzit bunul Dumnezeu de m-am întors viu. În plus am avut norocul de a nu fi fost rănit în război. Pierderea camarazilor, privațiunile îndurate pe front, ororile la care am asistat, dorul de cei dragi, temerea pierderii propriei vieți au lăsat urme adânci în sufletul meu, m-au făcut rece şi aproape neprietenos, inclusiv cu membrii familiei. A doua conflagrație mondială m-a marcat atât de tare încât mă feream să vorbesc despre orice avea legătură cu războiul. Mă gândeam că poate dacă nu vorbeam prin ce calvar am trecut sau ce am îndurat pe front acesta nu ar fi existat. Oricât m-am străduit să şterg războiul din mintea mea nu am reuşit. Degeaba am încercat să pretind că a fost un coşmar sau o închipuire de-a mea. Eu ştiu că războiul a fost real şi asta nu din cărțile de istorie, ci prin prisma experiențelor dureroase la care am luat parte şi care m-au marcat pe tot restul vieții.”

POVESTEA UNEI DEPORTĂRI*

Ana Toporeț

„Povestea mea, ca toate poveştile de război, este una tragică, scăldată în lacrimi de durere. Nu m-am gândit vreodată că sub greutatea luptelor vor cădea sute şi mii de familii, vieți, destine. Nu m-am gândit vreodată că voi suferi atât de mult în singurătatea anilor mei, şi că durerea din suflet va fi mai mare decât durerea de oase la bătrânețe.

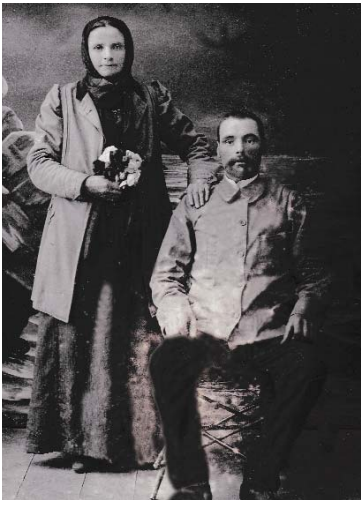

Petru și Ana Durnea

Familia Durnea

* Povestea Anicăi Durnea, spusă nepotului ei, bunicul Anei Toporeț.

Am trăit o poveste uluitoare. Mai mult de un deceniu eu am fost pierdută printre străini, în frig şi foame, iar după ce m-am întors acasă, nu am mai avut niciodată ochii fericiți. Înainte de începerea războiului duceam o viață înfloritoare alături de soțul meu Petru, care era moşier şi primar a trei sate (Răuțel, Pîrlița, Funduri). Nu mi-am dorit niciodată mai mult de-atât, aveam cu ce să hrănesc copiii, aveam o casă minunată şi o grădină de care să am grijă. Mihai, Nicu şi Tamara erau toată lumina ochilor mei şi nu îmi imaginam o zi fără dânşii. Erau alinarea mea şi nu puteam să-i văd niciodată suferind.

Era început de vară. Țin minte cum munceam din zori până în noapte ca să-mi văd familia fericită şi sănătoasă. Era o căldură nemaipomenită, arşiță mare, iar drumurile erau încă desfundate în urma ploilor. Totuşi ne era atât de greu pe suflet, era o presiune în aer de parcă simțeam venirea unui val de suferință şi nebunie totală... Se auzeau vorbe prin sate, că vin ruşii, vin să ne omoare copiii, să ne execute pentru trădare şi clopotele băteau greoi.

Acea noapte a fost mai rece decât crivățul în mijloc de iarnă. S-au auzit tunuri dinspre gara Răuțel. Bubuiau pământul şi casele. Primul țipăt s-a auzit din casa protoiereului Igor. Tanti Saşa a alergat într-un suflet la noi în ogradă şi a şoptit: «Anicuța, dragă, ia-ți cu tine pâine şi aşternut, voi avea eu grijă de copiii tai...» Când m-am dus să-l caut pe Petru, am simțit un miros acru de fum. Ardea focul în vatră. Făcuse focul cu bani şi hârtii, documente... nici nu l-am întrebat de unde. Atunci m-am încălzit pentru ultima dată în casa mea.

Soldații ruşi au bătut la uşă politicos şi au citit un ordin în limba lor, după care au perchiziționat toată casa şi toată ograda. Am fost obligați să urcăm în maşină, fiindcă în caz contrar ne vor împuşca copiii în fața casei. Nu aveam voie să strig, nu aveam voie să plâng, nu aveam voie să mă revolt, nu puteam să mă mişc, eram obligată să urc în maşină şi să tac. Am fost duşi la gară unde ne-au despărțit. Am urcat în alt tren, nu am privit înapoi, nu aveam curajul. Atunci mi-am văzut pentru ultima dată bărbatul...

Ne-au dus cu trenul de vite. Era un miros groaznic, insuportabil. Vagoanele erau încărcate de trupuri, corpuri ale căror suflete au rămas acasă. Femei şi tineri ale căror speranțe s-au ruinat odată cu mişcarea vagoanelor din loc. Erau atât de speriate copilele, şi eu eram, dar

Copii din Basarabia deportați în Siberia

nu arătam... îmi era frică că teama mă va nimici. Nu îmi arătam emoțiile, decât noaptea; câteodată plângeam în şoaptă.

Am mers 7 săptămâni. Mâncare aveam puțină, apă aproape deloc. Nu ne-am oprit să ne odihnim ... doar să aruncăm trupurile morților din vagoane. Aerul a devenit tot mai apăsător, iar adevăratul coşmar a început când de foame copiii au început să îşi roadă unghiile. Sărmanii copii ... îmi aduceau aminte de ai mei, copiii mei frumoşi şi dragi care au rămas fără mamă. Ni se mai arunca câte o bucată de pâine uscată şi o sticlă cu apă. La marginea unei păduri, cine ştie pe unde, la un popas, câteva femei cu copii au fugit, însă imediat s-a auzit un rând de împuşcături. Într-unul din vagoane, unde erau din cei mai săraci, nu au mai suportat chinul şi şi-au dat foc; cu un singur chibrit şi-au ars durerea infernală. Îmi ardeau şi ochii şi sufletul când s-au stins. Voiam să iau foc atunci, cu ei, pentru totdeauna.

Nu ştiam unde ne duc, undeva prin Rusia, prin păduri, după munți, în regiunea Omsk, aşa am auzit pe urmă. Cei care am rămas am fost descărcați din vagoane şi lăsați în mijlocul unei pădurici. Ni s-au dat topoare şi beschii ca să ne construim case sau să ne omorâm între noi ... alegerea ne aparținea în totalitate. Şi am ales viața. Am găsit hrană, am ridicat un adăpost şi am trăit cu speranța că vom fi găsiți şi salvați. Eram destul de puternici ca să rezistăm frigurilor şi foamei, dar nu şi bolilor şi durerilor sufleteşti.

Au trecut luni de zile în neştire, până când au dat frigurile. Amintirea de casă mă mai ținea în viață. Scăparea

a venit când nimeni nu se aştepta. Căutând printre uscăciunile pădurii hrană, am dat de o groapă săpată unde erau aruncate trupuri de animale pierite. Am găsit apoi urme ce m-au condus către un sat mic la marginea pădurii. Am bătut la uşa primei case şi am cerut ajutor sau măcar un colț unde să mă încălzesc. Acea casă era a poştaşului. Familia lor m-a primit mai întâi ca pe o slujitoare în casă, oferindu-mi adăpost şi loc de muncă. Era imposibil să mă întorc în Basarabia, deportările continuau. A durat 10 ani de zile să obțin actele necesare ca să mă întorc acasă... A trebuit chiar să-mi schimb identitatea şi locul de baştină.

M-am întors bătrână şi tristă. Îmi râdea inima, dar mă durea sufletul pentru tot ce am pierdut.

Am fost călăuzită de o mare putere şi voință interioară. Am străbătut drumuri lungi şi grele cu paşi mici, am avut răbdarea de a trece şi de foame, și de frig şi de foc.

Anii cei mai grei s-au scurs apăsător, şi nu vă pot spune mai mult de atât.”

Ascultă trecutul:
Mărturii din al Doilea Război Mondial

CROAȚIA

CROAȚIA ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Kristina Matošić

Ocuparea Iugoslaviei de către *Axă* în 1941 a permis formațiunii radicale croate de extremă dreapta, numită *Ustaše*, să ajungă la putere și să formeze *Statul Independent Croația* (*Nezavisna Država Hrvatska*, NDH), condus de Ante Pavelić, care și-a asumat rolul de *Poglavnik* (conducător – n. trad.).

Ocuparea Iugoslaviei de către Axă, 1941-1943

Urmând modelul altor regimuri fasciste din Europa, membrii grupării *Ustaše* au instituit legi rasiste, au organizat opt lagăre de concentrare destinate minorităților de sârbi, țigani şi evrei, dar şi partizani croați. Cel mai mare lagăr de concentrare era Jasenovac din Croația. NDH aveau un program, formulat de Mile Budak, prin care voiau să „purifice" Croația de sârbi, „omorând o treime dintre ei, expulzând o a doua treime şi asimilând-o pe cea de-a treia". Aceştia au fost principala țintă a persecuțiilor şi 330.000 de sârbi au fost ucişi.

Mişcarea partizană anti-fascistă, condusă de comunişti, bazată pe ideologia pan-iugoslavă, a apărut la începutul anilor 1941, sub comanda croatului Josip Broz Tito, mişcare ce s-a extins rapid în marea parte a Iugoslaviei. Primul detaşament partizan Sisak, considerat deseori ca fiind prima unitate armată de rezistență anti-fascistă din Europa ocupată, s-a format în data de 22 iunie 1941 în Croația, în pădurea Brezovica, lângă oraşul Sisak. Pe măsură ce mişcarea a început să câştige popularitate, *Partizanii* s-au consolidat într-o forță formată din croați, bosniaci, sârbi, sloveni şi macedonieni, cei care credeau într-un stat iugoslav unificat, dar federal. A fost o luptă comună împotriva terorii fasciste. Mulți oameni, mai ales din Dalmația şi Istria cucerite, s-au alăturat *Armatei Populare de Eliberare din Iugoslavia*.

Până în anul 1943, mişcarea de rezistență a *Partizanilor* a reuşit să câştige teren, în ciuda şanselor reduse. Mişcarea de *Eliberare Populară* a căpătat un avantaj în septembrie 1943, când Italia a capitulat. Toate deciziile luate de *Consiliul Național Anti-fascist pentru Eliberarea*

Populară a Croației au fost confirmate în data de 29 noiembrie 1943, în cadrul celei de-a doua sesiuni a *Consiliului Anti-fascist pentru Eliberarea Populară a Iugoslaviei*. Hotărârile luate de *Consiliul Național Anti-fascist pentru Eliberarea Populară a Croației* şi Consiliul însuşi reprezintă fundamentul Republicii Moderne Croate de astăzi.

După capitularea Italiei, Pavelić a vrut ca oraşul Zadar să devină parte din *Statul Independent Croația* (NDH). Armata Germaniei a intrat în oraş şi i-a împiedicat pe *Ustaše* să pătrundă în Zadar. Oraşul a devenit centrul unei noi entități teritoriale italiene, numită Guvernoratul Dalmația, incluzând provinciile Zara (Zadar, astăzi), Cattaro (Kotor, astăzi) şi Spalato (Split, astăzi). Sub regimul fascist, populația croată a fost subiectul unei politici de asimilare forțată. Acest proces a dat naştere unor resentimente profunde în cadrul populației iugoslave.

Poglavnik *Ante Pavelić şi* Ducele *Benito Mussolini al Italiei în data de 18 mai 1941 în Roma*. Ustaše *au fost puternic influențați de fascismul italian şi sprijiniți politic de Italia fascistă*

Totuşi, *Mişcarea Partizanilor Iugoslavi* (care se răspândise cu mult succes în restul Iugoslaviei) a reuşit să prindă rădăcini aici datorită faptului că mai mult de 70% din populația din Zadar era italiană.

După ce Mussolini a fost îndepărtat de la putere pe 25 iulie 1943 şi arestat, guvernul lui Pietro Badoglio a semnat un armistițiu cu *Aliații* pe 3 septembrie 1943, care a fost făcut public abia la 8 septembrie 1943, şi armata italiană a capitulat. Însă 4 zile mai târziu, în data de 12 septembrie 1943, '*Ducele*' a fost salvat din închisoarea lui secretă de pe Muntele Gran Sasso de către militarii germani în urma unui raid şi a format statul-marionetă nazist – *Republica Socială Italiană* în nordul Croației.

NDH a proclamat invaliditatea *Tratatului de la Roma* şi a ocupat Dalmația, cu ajutor german. Germanii au

Zadar după bombardamentele din timpul războiului

intrat prima dată în Zadar, iar pe 10 septembrie a 114-a Divizie Jäger germană a preluat controlul. Acest lucru a împiedicat o eliberare temporară de către *Partizani*,

Jefuirea prizonierilor de bunurile lor

aşa cum s-a întâmplat în Split şi Šibenik, unde mai mulți oficiali guvernamentali fascişti italieni au fost linşați de mulțimea mânioasă.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial oraşul Zadar a fost bombardat de *Aliați* din noiembrie 1943 până în octombrie 1944, având ca efect numeroase pierderi în rândul civililor. Mulți au pierit în bombardamentele în cascadă şi multe locații culturale iconice şi opere de artă valoroase foarte vechi au fost distruse. Un număr semnificativ de civili a fugit din oraş. Numărul morților înregistrați porneşte de la puțin sub 1000 şi urcă la 4000 de locuitori din totalul de 20.000 al oraşului.

În timpul bombardamentelor, 60% din clădirile oraşului au fost distruse. Zadar a fost numit '*Dresda Adriaticii*' din cauza asemănărilor în ceea ce priveşte bombardamentele aliate asupra respectivului oraş.

La sfârşitul lui octombrie, armata germană şi majoritatea administrației civile italiene au abandonat oraşul. În 31 octombrie 1944, *Partizanii* au preluat controlul oraşului. Populația din Zadar număra la acel moment doar 6000 de locuitori. Oficial, oraşul a rămas sub suveranitate italiană până la 15 septembrie 1947 (*Tratatele de Pace de la Paris*). Exodul italian din oraş a continuat timp de câțiva ani până la a fi aproape total, dar italienii au luat cu ei şi piese valoroase din patrimoniul croat. Ultima lovitură asupra prezenței italiene în oraş a fost dată de administrația locală în octombrie 1953, când şcolile italiene au fost închise, iar elevii au fost nevoiți să se mute într-o singură zi în şcolile croate. Astăzi, comunitatea italiană numără doar câteva sute de oameni, ce convieţuiesc într-o comunitate locală (*Comunità degli Italiani di Zara*).

În 1945, cu ajutorul Armatei Roşii Sovietice (care a trecut prin zone restrânse, cum ar fi Vojvodina), *Mişcarea Partizanilor Iugoslavi* a eliminat forțele *Axei* şi alți suporteri locali ai acesteia. ZAVNOH, *Consiliul Național Anti-fascist pentru Eliberarea Populară a Croației*, a început să funcționeze din 1944 şi a format un guvern interimar civil. Miniştrii de război NDH şi reprezentanții interni în probleme de securitate Mladen Lorković şi Ante Vokić au încercat să schimbe tabăra, de partea *Aliaților*. Pavelić a fost la început de partea lor, dar când a aflat

Monumentul de piatră în formă de floare dedicat victimelor lagărului de concentrare de la Jasenovac

că trebuia să demisioneze din funcție i-a întemnițat în închisoarea din Lepoglava, unde au fost executați.

După înfrângerea *Statului Independent Croația* la sfârşitul războiului, un număr mare dintre *Ustaše* şi civilii care îi sprijineau (simpatizanți, tineri înrolați, anticomunişti şi țăranii de rând, care se presupune că au fost determinați de represaliile *Partizanilor*) au încercat să fugă înspre Austria, sperând să primească refugiu, în urma predării de bună voie în mâinile forțelor armate britanice. Au fost în schimb „returnați" *Partizanilor* de către forțele britanice. Un număr foarte mare dintre ei au fost ucişi, în ceea ce a rămas în istorie ca *Tragedia de la Bleiburg*.

BURUIENILE DIN GRĂDINA TINEREȚII BUNICII MELE

Dajana Tomić

NEPOTUL: Este dimineață. Razele calde ale soarelui îmi mângâie obrajii aproape degerați de frigul iernii, în timp ce conduc spre bunica mea, la Radašinovci. Mulți oameni nici nu știu de existența acestui sat, pentru că se găsește pitit între dealuri în apropiere de Vransko jezero. Intru în grădină – zâmbetul cald și brațele deschise ale bunicii mele mă așteaptă cu nerăbdare pe veranda casei. O îmbrățișez pe bunica și trag adânc în piept aerul proaspăt, în timp ce simt că sufletul meu își găsește pacea și plutește cu serenitate în adierea brizei de iarnă. Bunica este deja curioasă. Cu o voce dulce, dar puțin îngrijorată, ea pune o sumedenie de întrebări:

BUNICA: „Ce mai faci, dragul meu? Cum merge școala? Te-ai mai înălțat! Cred că îți este foame! Hai în casă să-ți pregătească bunica ceva!”

NEPOTUL: Bunica mea e o femeie adorabilă. Încă mai aleargă după animale prin grădină, chiar dacă are 87 de ani. Dacă ați vedea-o, ați spune că are mai multă viață în ea decât majoritatea fetelor tinere din zilele acestea. „Nu-ți face griji, bunică. Sunt foarte bine, iar la școală totul e excelent. Nu știu dacă m-am înălțat eu sau ești tu mai micuță.”

Bunica râde cu poftă și mă întreabă dacă îmi este foame.

BUNICA: „Ei bine, așa stau lucrurile, dragul meu, timpul zboară. Și eu am fost la fel de tânără ca și tine, dar asta a fost cu mult timp în urmă."

NEPOTUL: Apoi mi-am amintit. „Bunico, așază-te puțin. Nu mi-e foame. Mai bine spune-mi despre tinerețea ta. Dacă nu mă înșală memoria, ai trecut și prin perioada celui de-al Doilea Război Mondial, nu-i așa? Cum era viața pe atunci?"

BUNICA: „Ei, acelea erau alte vremuri. Era greu de trăit. Viața nu era deloc ca cea de astăzi. Eu m-am născut în 1929 și nici nu am știut de război înainte de venirea italienilor în 1941. Eram 12: 4 copii și 8 adulți și ne-am ascuns într-o casă mică cât un pod al unei case din zilele de acum."

Bunica povestește cu nostalgie.

„Nu erau paturi de cumpărat pe atunci, deci trebuia să le facem singuri: se iau 4 bucăți de lemn, se face un dreptunghi și se așază în interior una lângă alta bârne umplute cu secară, iar deasupra se pun haine uzate, zdrențe sau o pătură … dacă aveai una."

NEPOTUL: Povestea bunicii m-a intrigat. „Cum era când erai copil? Erau școli ca acum? Cum îți petreceai timpul liber? Cum te jucai?", au venit în rafale întrebările mele.

BUNICA: „Ne-am dus să lucrăm pământul, să cultivăm grâu, porumb și legume; ce școală? Nici până în ziua de astăzi nu știu să scriu corect. În fiecare dimineață trebuia să mă trezesc și să aduc apă de la fântână,

apă pe care o căram în vase mari. Dacă aveai un măgar, era de mare folos, pentru că puteai să duci apa acasă mai ușor, altfel trebuia cărată mergând pe jos. Nu vă mai spun că fântâna era la 5 kilometri distanță de satul nostru! Nu erau jucării cum sunt astăzi, ne jucam cu ce găseam în natură. Băieții se întreceau în aruncatul pietrelor cât mai departe, iar noi fetele făceam păpuși din cârpe. Aveam grijă de oi, dădeam mâncare la porci, dar ce altceva puteam face? Nu exista astfel de tehnologie, nu era nici măcar electricitate, lumânările erau cel mai de preț lucru din casă. Mă gândeam că astăzi toată lumea cheltuie banii aiurea, poartă haine după ultima modă, conduc mașini mari și puternice. O, Doamne!"

NEPOTUL: A făcut o scurtă pauză, a oftat adânc și a continuat:

BUNICA: „Foamea era o problemă, nu aveam bani pentru pâine, ce să mai vorbesc de altele! Magazinul era în satul vecin, dar când nu ai bani, oricum nu contează. Hainele erau oribile, erau până la genunchi, aveam doar câte o fustă și o *juštam* și mama le spăla noaptea, când eu deja dormeam. Făceam focul în casă și găteam pe el, toți mâncam din același castron, dar eram mai sănătoși decât majoritatea copiilor din ziua de azi. Nu existau tumori, cancere sau alte boli grave atunci."

NEPOTUL: Am încercat să vizualizez viața ei. M-a îngrozit gândul că în ziua de astăzi toți copiii sunt nerecunoscători și habar nu au ce înseamnă sărăcia. „Cum comunicați, cum călătoreați?"

BUNICA: „Aveam un cal, oamenii citeau ziarele și aflau ce se mai întâmpla în lume și comunicam cu prietenii și familia care trăia departe prin scrisori.”

NEPOTUL: Își amintește totul, deși avea doar 12 ani. „Ce s-a întâmplat când a început războiul?” S-a adâncit în gânduri câteva clipe și apoi a început:

BUNICA: „Italienii au sosit aici în 1941 și au stat cam două luni. Totul s-a schimbat. Nu ni se permitea să ieșim din casă de la apusul soarelui până la răsărit, decât dacă aveam gânduri sinucigașe. Se plimbau după voie prin sat, furau găini și orice lucru cereau trebuia să le fie dat, altfel ne omorau sau ne ardeau casa. Oamenii au început să fugă la Lika, spre sud, oriunde puteau. Trebuia să salutăm fiecare italian care trecea pe lângă noi pentru că era o insultă foarte mare dacă nu o făceam.”

NEPOTUL: Deveneam din ce în ce mai curios, pe măsură ce povestea bunicii mele îmi pătrundea în gânduri. „Bunico, croații au avut o armată? Cum au reușit să scape de italieni?” Am vrut s-o mai întreb ceva, dar m-a întrerupt, reluându-și amintirile.

BUNICA: „Într-o zi întregul sat a fost instruit să meargă să se înroleze, numai bărbații desigur, altfel ar fi ajuns cu toții într-o celulă de închisoare sau chiar mai rău, în mormânt, fiindcă nu ar fi respectat legea. Nu exista cale de scăpare, chiar dacă mulți dintre ei nu aveau nici măcar haine potrivite, d’apăi uniformă sau arme. Nu aveau pistoale sau puști, dar tot au reușit să scape de italieni. Întâmpinau inamicul doi câte doi, și-i atacau așa, fără arme, în timp ce italienii aveau pistoale și

puști și tunuri. Dacă stai să te gândești, poți face rost de arme când ești dintr-o țară bogată, dar a noastră era săracă așa că n-aveam nimic. Toată fosta Iugoslavie s-a ridicat, fiecare părticică, să-i facă pe italieni să plece. Dacă îmi amintesc bine, Anglia ne finanța, trimițându-ne muniție și puști."

NEPOTUL: „S-au mai calmat lucrurile în țară după ce au plecat italienii?"

BUNICA: „Of!" a oftat bunica, „nu s-au calmat. Fiindcă au venit germanii, dar atunci am avut armele necesare și am putut să ne luptăm cu ei mai bine decât cu italienii."

NEPOTUL: „De unde știați când vine armata?", am întrebat-o pe bunica, în timp ce făcea focul.

BUNICA: „Păi, era bine știut, satele erau legate între ele, deci știai când vine un raid, așa cum obișnuiam să-i

Zadar după al Doilea Război Mondial

spunem. Atunci te ascundeai oriunde puteai, în dealuri sau pe câmp. Odată, eu și cu frații mei, când am aflat că veneau, ne-am ascuns în lanul de grâu. Când să ieșim înapoi la drum, am văzut armata în zare. Ce să faci acum, unde să te duci? Slavă Domnului, pentru că drumul nu era drept, și cum ei erau la capătul lui, ne-am târâit înapoi. Am stat ascunși în lanuri cam o oră, până au trecut. După aceea ne-am urcat în copaci și am încercat să ascultăm dacă armata era destul de departe, sau dacă mai venea altcineva."

NEPOTUL: „Copiii din ziua de azi nu s-ar descurca să iasă dintr-o astfel de situație" mi-am zis în sinea mea. „Câți dintre ei s-au întors din război?", am întrebat-o pe bunica în timp ce ne plimbam prin grădină.

BUNICA: „Au plecat toți din sat, inclusiv tatăl meu, dar el, împreună cu alți 23, nu s-au mai întors niciodată. N-am știut niciodată unde au fost îngropați sau locul în care au fost uciși. Oricând murea cineva, îl lăsau acolo și mergeau mai departe."

NEPOTUL: Am observat o lacrimă în ochii ei și am schimbat subiectul: „Și *Partizanii*?" S-a oprit pentru o secundă, și apoi a început să vorbească:

BUNICA: „Se ascundeau în pădure, nimeni nu știa nimic despre ei, toți eram speriați, dar mai apoi s-au dat pe față și ne-au spus că erau, de fapt, de partea noastră, așa că am încercat să organizăm ceva de genul unei armate antifasciste."

NEPOTUL: „Până la urmă ce s-a întâmplat, cum s-a terminat totul?"

BUNICA: „A fost pașnic, economia a început să se dezvolte, dar oamenii erau în continuare înfometați, săraci și nefericiți. Asta a fost, nu am avut o copilărie fără griji, era vreme de război. Eram săraci înainte de război, iar mai târziu a fost și mai și. Am fost săracă material, dar și spiritual, pentru că am pierdut un membru din familie, care era nevinovat și care s-a sacrificat pentru mine, pentru noi, pentru tine și pentru toți!”

AMINTIRI DIN TIMPUL RĂZBOIULUI

Nikolina Radović

Am luat acest interviu bunicii mele, care își amintește cu tristețe acele zile, dar din dragoste pentru nepoata ei a fost de acord să se întoarcă la acea perioadă din copilărie pe care dorește să o uite.

NEPOATA: „Bunică, de la ce vârstă ai cea mai veche amintire din al Doilea Război Mondial?"

BUNICA: „De la vârsta de 7 ani, până la sfârșitul războiului."

NEPOATA: „Unde locuiai și care erau membrii familiei tale atunci?"

Soldați germani şi un Ustaša croat

BUNICA: „Făceam parte dintr-o familie mică de fermieri: tata, mama, fratele și cu mine.”

NEPOATA: „Care au fost întâmplările care au transformat acele timpuri în amintiri dureroase?”

BUNICA: „Înainte să încep, vreau să-ți amintesc că părinții mei erau oameni simpli de la țară.

În acele vremuri, oamenii din satul meu nu știau cine erau *Ustashi* (partidul fascist numit Mișcarea Revoluționară Croată), *Partizani* (membri ai rezistenței antifasciste croate) sau *Domobrani* (membri ai armatei croate). Prima armată care a sosit în sat a recrutat toți bărbații apți de luptă. Dacă nu doreau să se alăture, erau uciși. În cazul nostru, primii care au sosit au fost *Ustashi*. I-au luat pe toți bărbații care erau în sat atunci, inclusiv pe tatăl meu. Așa că mama, fratele și cu mine am rămas pe cont propriu.”

NEPOATA: „Ce s-a întâmplat după aceea?”

BUNICA: „După aceea au venit vremuri și mai grele. Au sosit *Partizanii* și, ca să ne pedepsească, ne-au luat tot ce aveam: animalele și mâncarea. De aceea ne-am petrecut tot războiul și perioada de după în foamete, căutând mereu de mâncare sau o șansă de a o căpăta. Munceam din greu doar pentru o bucată de pâine. Toate acele lucruri le-aș fi putut da uitării cu ușurință, dacă aș fi avut încă o șansă să îmi văd tatăl. Dar nu l-am mai văzut niciodată, și nici nu știu unde este îngropat.”

NEPOATA: „Bunico, mulțumesc pentru că ai povestit despre acea perioadă îngrozitoare din viața ta mie și celor care citesc sau ascultă această istorisire!”

AMINTIRI DUREROASE DIN RĂZBOI

Doris Bugarija

NEPOATA: „Bunicule, poți să-mi spui ceva despre întâmplările din cel de-al Doilea Război Mondial?”

BUNICUL: „O, deși nu-mi place să-mi amintesc despre acele zile, o să-ți povestesc. Războiul a avut un impact uriaș asupra mea, la fel cum a fost cu toți cei care i-au supraviețuit. Până în ziua de azi îmi amintesc de gândul oribil că acelea ar putea fi ultimele clipe din viața mea, dar am decis să fiu puternic în ciuda a tot ce se întâmpla în jurul meu.”

NEPOATA: „Spune-mi, câți ani aveai pe-atunci?”

BUNICUL: „Aveam vreo 20 de ani când primele zvonuri au început să ajungă în satul meu. Toată lumea spunea: «Vin! Pregătiți-vă de luptă pe viață și pe moarte! Nu ieșiți din case dacă nu e neapărată nevoie!» Toți eram speriați, dar nimeni nu știa cu adevărat ce avea să se întâmple.”

NEPOATA: „Cu ce te ocupai pe-atunci?”

BUNICUL: „O, făceam de toate. Îmi amintesc cum obișnuiam să car mâncare pentru armata din satul vecin. Armata inamică ajunsese deja acolo. Am crezut că nu mai apuc o altă zi. Armata mea mi-a dat un semn, ca să mă recunoască și să știe că nu sunt dușman. Dar știam că nu mă pot duce acolo cu semnul

Biserica Sfântul Donat după bombardament

acela, deoarece armata inamică m-ar fi ucis pe loc dacă m-ar fi identificat. Așa că am lăsat semnul pe peretele din piatră, lângă locul unde trebuia să las mâncarea. Și am avut dreptate, armata care aștepta acolo nu era cea care îmi dăduse semnul, și Dumnezeu știe ce se întâmpla dacă nu-mi ascundeam identitatea. În zona controlată de inamici am găsit oamenii pe care îi căutam într-o casă micuță, ascunsă, le-am dat mâncarea și am plecat din sat. Pe drumul de întoarcere, am luat semnul și l-am adus în sat cu mine, căci dacă cineva ar fi aflat că m-am dus dincolo fără el, m-ar fi omorât."

NEPOATA: „Adică nicăieri nu erai în siguranță, chiar și cei în care aveai încredere se trădau între ei?”

BUNICUL: „Trist, dar adevărat. Întotdeauna exista un trădător între oamenii în care aveai încredere, inamicul ascuns. Puteai afla cine era când era prea târziu, înțelegi? Străbunicul tău a fost ucis așa. Un foarte bun prieten al său era trădător, dar străbunicul tău nu a vrut să creadă asta, astfel încât s-a dus într-o drumeție cu acela într-o seară. Trebuiau să ducă mâncare într-un sat, cam la 30 de kilometri depărtare. Străbunicul tău a plecat cu el cu naivitate, fără să-l suspecteze, fiindcă nimeni din familie nu avea motive să-l bănuiască. Din nefericire, nici străbunicul tău, nici trădătorul nu s-au mai întors vreodată. Ne-a luat ceva vreme să aflăm că fusese torturat și dus în tabăra inamică. E foarte greu pentru mine să mă gândesc la asta.”

NEPOATA: „O, bunicule, e greu și pentru mine. Mulțumesc că mi-ai povestit asta. Mă rog la Dumnezeu ca așa ceva să nu se mai întâmple niciodată!”

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL PRIN OCHII UNUI COPIL

Lucija Barešić i Bernarda Medić

La acest interviu am fost ajutat de bunicul Ivonei, Ante Stanišić (foto). El a răspuns la câteva întrebări legate de viața sa în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Î: „Bunicule, spune-ne ceva, te rugăm, despre al Doilea Război Mondial. Ce-ți mai aduci aminte din acea perioadă?”

R: „Aveam cinci ani la începutul celui de-al Doilea Război Mondial. Locuiam în Petrčane, un sătuc ocupat de italieni și de germani, care au împânzit toată zona cu barăcile lor. Școala și poliția erau, bineînțeles, italiene. Bine-cunoscutul nostru Pinija a trecut alternativ dintr-o mână în alta între cele două părți.”

Î: „Ai fost vreodată în contact direct cu cotropitorii?”

R: „Da, de mai multe ori. Prima dată s-a întâmplat când aveam cinci ani și mama mea m-a luat cu ea la câmp, unde voiam să culegem niște struguri suculenți.

Foarte curând am fost oprit să fac asta. Exact înainte ca strugurele să-mi atingă buzele flămânde, am auzit pași apăsați care veneau de la unul din comandanții germani. Acesta a spus: «Halt!». Deși câmpul era al meu, nu m-am simțit în siguranță acolo, așa că m-am dus acasă."

Î: „În general, cum s-au purtat?"

R: „Italienii ne făceau să tremurăm de frică. Îmi amintesc că, într-o zi, ne-au spus tuturor să ieșim pe islaz. Când am auzit asta, mi-a înghețat sângele în vene. Am văzut sânge uman vărsat pentru prima dată, și era mai mult decât o zgârietură pe genunchi cauzată de vreun joc de copii. Da, au ucis doi oameni nevinovați."

Î: „Cine erau victimele?"

R: „Nu sunt sigur, dar dacă nu mă înșală memoria, nu erau localnici."

Î: „Ai fost vreodată direct în pericol?"

R: „Este o zi care-mi va rămâne mereu în memorie. Aveam șase ani atunci. Cum germanii comunicau telefonic, a existat un moment când firele au fost tăiate. Eu eram în apropiere cu prietenii mei și nici nu ne puteam imagina ce avea să se întâmple în următoarele momente. Un bărbat a venit și ne-a luat cu el într-o cameră întunecată fără ferestre. Ne-a obligat să îngenunchem și ne-a amenințat cu arma. Nu știam ce să facem sau ce să spunem fiindcă eram șocați, așa că am izbucnit în lacrimi. Dar, în cele din urmă, ne-a dat drumul pentru că și-a dat seama că nu făcusem nimic rău."

Î: „Suntem siguri că a fost o experiență oribilă, dar tot timpul s-au purtat atât de îngrozitor?"

R: „În mare parte, da. Totuși, există un bărbat de care îmi amintesc că era bun. Într-un an, când tata era pe marea agitată, foametea s-a lăsat peste casa noastră. Tata nu s-a mai întors, a murit. A avut un impact uriaș asupra mea. Un comandant german și-a lăsat caii să se odihnească în fața casei mele. Când am furat un măr și m-a văzut, n-a reacționat urât, ci doar mi-a dat o pungă de zahăr."

„Bunicule, îți mulțumesc pentru poveste, ne-ai oferit o mulțime de informații interesante și folositoare."

AMINTIRI DIN RĂZBOI

Sara Jukić

Am vorbit despre război cu bunicii mei (foto). Bunica mea are 65 de ani iar bunicul are 74.

Î: „Bunicule, poți să-mi spui ce-ți mai amintești din al Doilea Război Mondial?"

R: „Tatăl meu a fost un *Domobran* (membru al armatei croate, aliate cu naziștii). După ce războiul s-a terminat, *Partizanii* (mișcarea de rezistență antinazistă) l-au dus la stația de tren, împreună cu alți țărani din sat. Li s-a propus să plece cu trenul către o viață mai bună. Țăranii care nu s-au urcat în tren trăiesc și astăzi, iar cei care au urcat (inclusiv tatăl meu) nu mai sunt în viață și nimeni nu știe unde le sunt oasele. De aceea am avut o copilărie foarte grea, căci am trăit numai cu mama, fără tată; am avut o viață săracă, în condiții grele de trai. În acele vremuri nici nu puteai vorbi despre asta, deoarece *Partizanii* și *Comuniștii* erau la putere.

Sper că nu vei fi niciodată nevoit să simți ce-am simțit eu în perioada aceea a vieții mele."

Î: „Bunico, poți să-mi descrii experiența ta din al Doilea Război Mondial?"

R: „Tatăl meu a fost comunist și s-a alăturat *Partizanilor* la 22 de ani. Mama mea a avut probleme în timpul cât a fost el *Partizan*, deoarece era mereu interogată de autorități. Eu eram copil și nu-mi dădeam seama ce se întâmplă. Când compar vremurile de acum cu acea perioadă când eram copil, pot să spun că putem fi fericiți că suntem în viață. După cel de-al Doilea Război Mondial, am avut o copilărie mai bună, dar îmi amintesc că ne lipseau cam de toate: lapte, făină, ulei, și nici măcar nu știam ce e aceea ciocolată. Dar măcar am supraviețuit acelei perioade dificile."

„Bunicule, bunico, apreciez că ați împărtășit cu mine aceste momente emoționante."

Ascultă trecutul:
Mărturii din al Doilea Război Mondial

GERMANIA

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL – O INTRODUCERE DIN PERSPECTIVA GERMANĂ

Wilfried Kura

Justificarea succesului Naționalist-Socialiştilor

Adolf Hitler a fost numit Cancelar al Germaniei de către preşedintele Republicii, Paul von Hindenburg, la

Adolf Hitler – Cancelar al Germaniei, ianuarie 1933

30 ianuarie 1933. Înaintea acestei numiri, partidul său politic, NSDAP (Partidul Muncitoresc German Naționalist-Socialist), s-a dovedit din nou a fi cea mai puternică

forță politică în cadrul alegerilor generale, câştigate cu un procent de 33%. Astfel, au construit o coaliție cu alte partide de orientare de dreapta.

Cum se explică faptul că atât de mulți germani au votat NSDAP? Un motiv principal l-a constituit cu siguranță sărăcia de care suferea o mare parte din populație. Încă de la debutul crizei economice mondiale numărul celor care nu aveau un loc de muncă a crescut la aproape 6 milioane, în 1932. Mulți dintre aceştia nu beneficiau deloc sau primeau foarte puțin ajutor din fondurile publice.

În plus, mulți dintre germani nu reuşiseră să treacă încă peste înfrângerea din Primul Război Mondial. Germania pierduse 13% din teritoriile sale (cum ar fi Prusia de Vest - Pomerania şi Posen - Poznan în est, Alsacia şi Lorena în vest) după Primul Război Mondial. Mai mult, *Tratatul de la Versailles* din 1919 a impus Germaniei plata unor reparații de război foarte mari. Nu în ultimul rând, mulți germani s-au simțit umiliți de verdictul de la Versailles, care indica Germania drept singura națiune responsabilă pentru izbucnirea Primului Război Mondial.

În 1919, monarhia germană a fost înlocuită cu sistemul democratic, dar cea mai mare parte a populației nu a reuşit să se identifice cu această democrație. Partidele anti-democratice de orientare de dreapta şi de stânga erau puternic susținute de popor. Din acest motiv, *Republica de la Weimar*, care a funcționat între 1919 şi 1933, este adeseori numită drept „democrația fără democrați". Şi aceasta cu atât mai mult cu cât mulți germani se regăseau în anti-semitismul radical promovat de NSDAP.

Hitler întâmpinat călduros de Hitlerjugend, 1933

Consolidarea guvernului şi a societății; privarea de drepturi a evreilor germani

Imediat după preluarea puterii, Naționalist-Socialiştii au inițiat reconstrucția radicală a guvernului şi societății. Ei au eliminat toți partenerii politici şi au scos în afara legii toate structurile democratice, cum ar fi partidele politice şi sindicatele muncitoreşti. Presa, televiziunea şi radiodifuziunea au devenit aservite puterii. Toți copiii peste zece ani şi adolescenții erau forțați să se înroleze în *Tineretul hitlerist (Hitlerjugend)*, unde erau îndoctrinați politic şi pregătiți

Evrei purtând însemnul galben obligatoriu cu Steaua lui David

fizic şi mental pentru a lupta într-un război. Poliția Secretă de Stat (*Gestapo*) infiltrase informatori şi spioni pretutindeni. Criticii regimului erau arestați, torturați şi chiar ucişi.

În curând, minoritatea evreiască din cadrul populației germane a fost privată de drepturile sale: de exemplu, evreilor nu li se mai permitea să lucreze ca educatori, profesori sau avocați, căsătoriile între evrei şi etnicii germani erau interzise, iar din 1941 toți evreii erau obligați să poarte în public însemnul galben cu *Steaua lui David (Judenstern)*. În acelaşi an a început exterminarea sistematică a evreilor din Europa, Holocaustul.

Revitalizarea industriei şi măsurile de protecție socială

Guvernul Naționalist-Socialist a reuşit să obțină o creştere economică rapidă prin stimularea masivă a producției de armament şi prin programul de îmbunătățire a infrastructurii, care anunțau, chiar de la început, intenția pregătirii pentru un nou război. În doar câțiva ani, procentul de angajare în câmpul muncii a populației a fost total, ceea ce i-a convins şi pe mulți dintre foştii critici ai Socialismului Naționalist. În acelaşi timp regimul a promovat o serie de măsuri de protecție socială. De exemplu, familiile cu mulți copii beneficiau de sprijin financiar, iar numărul pachetelor de vacanță a crescut. Mulți germani îşi puteau permite pentru prima dată o vacanță ieftină, cu ajutorul ofertelor organizației *Putere prin Bucurie* (*Kraft durch Freude*).

Războiul, Holocaustul, jefuirea teritoriilor ocupate şi munca forţată

Blitzkrieg (Războiul fulger), *1939, Polonia*

În 1939, Germania a început cel de-al Doilea Război Mondial prin invadarea Poloniei. Tactica *Războiului fulger* (*Blitzkrieg*) a avut un succes extraordinar la început, astfel încât şi ultimii sceptici faţă de politica Naţionalist-Socialiştilor au fost reduşi la tăcere. În teritoriile ocupate, *Eşalonul de protecţie* (*Schutzstaffel* – trupele militare şi paramilitare ale NSDAP), susţinut parţial de armata obişnuită, a condus un regiment ucigaş: elitele locale şi populaţia evreiască au fost epurate sau deportate pentru a fi „eliminate prin muncă" în lagărele de concentrare.

În acelaşi timp, teritoriile ocupate au fost jefuite în cel mai brutal mod. Alimentele erau luate fără milă şi trimise în Germania, pentru a preîntâmpina demoralizarea în urma lipsei hrănii precum în timpul Primului Război Mondial. Datorită lipsei forţei de muncă în Germania, întrucât milioane de bărbaţi erau angajaţi pe frontul de luptă ca soldaţi, peste 3 milioane de muncitori străini, prizonieri de război şi prizonieri din lagărele de concentrare au fost forţaţi să muncească în toate ramurile economiei. În agricultură, ei au constituit aproape 50% din mâna de lucru în timpul războiului (a se vedea raportul dlui. Fischer).

Războiul bombardamentelor

În scopul de a opri producţia germană de armament şi de a slăbi puterea de rezistenţă a civililor, *Aliaţii* au

început bombardamentele şi raidurile aeriene asupra oraşelor germane în 1942. Aproape fiecare oraş german cu o populație mai mare de 50.000 de cetățeni a fost atacat. Mai mult de jumătate de milion de oameni au murit. Unele oraşe au fost complet distruse (de exemplu Düren – 99% şi Paderborn – 97%).

Fuga şi expulzarea

După înfrângerea suferită în urma *Bătăliei de la Stalingrad*, 1943, sorții s-au întors şi armata germană a fost cea care s-a retras, în timp ce Armata Rusă a înaintat spre vest.

La sfârşitul lui 1944, „Marea Evadare" începe: milioane de oameni au fugit din calea Armatei Ruseşti în Prusia de Est, Pomerania şi Silesia. Întrucât nu mai funcționa transportul pe calea ferată, oamenii şi-au început

Expansiunea teritorială a Germaniei din 1933 până în 1943

călătoria spre vest folosind cărucioare sau căruțe trase de cai. Mulți dintre ei au înghețat sau au murit de foame în urma lungii călătorii în toiul iernii, au fost mitraliați din tancurile ruseşti sau avioanele ce zburau la joasă înălțime ori s-au înecat în încercarea disperată de a traversa gheața ce acoperea Marea Baltică.

4 mai 1945, Germania – Mii de prizonieri germani mărşăluind pe o autostrada modernă

Concomitent, a fost inițiată expulzarea sistematică a populației germane din teritoriile est-germane şi zonele ocupate inițial în România şi Cehoslovacia. Cei care nu au reuşit să fugă sau să fie expulzați au fost obligați să muncească forțat în cele mai umilitoare condiții. Se estimează că în jur de 1,4 milioane de femei au căzut victime violului de către soldații ruşi.

Pe 8 mai 1945 Germania nazistă a capitulat. Cu toate acestea, expulzările au continuat, fiind sancționate de *Tratatul de la Potsdam* în 1945.

Istoricii contemporani estimează că numărul germanilor refugiați sau expulzați în această perioadă se ridică la 12 milioane. Cel puțin 500.000 de persoane, după alte estimări 2 milioane, şi-au pierdut viața în timpul evadării sau expulzării.

Refugiații nu au fost primiți cu brațele tocmai deschise în zonele ocupate ale Germaniei Centrale şi de Vest: serviciile oferite populației s-au prăbuşit în cea mai mare parte, iar ca o consecință a distrugerilor provocate de război oraşele nu aveau oricum suficiente

Refugiați germani îngrămădiți într-un tren ce pleacă din Berlin, după încheierea războiului – 1945

spații de cazare. Câteva milioane de refugiați concurau cu localnicii pentru mâncare, haine şi locuințe. Foarte adesea autoritățile i-au forțat pe cetățeni să îşi împartă apartamentele şi casele cu refugiații, ceea ce constituia în permanență o sursă de conflicte.

Supraviețuitorii, astăzi

După război, supraviețuitorii au fost foarte determinați să îşi întemeieze o viață nouă. Ei şi-au reprimat experiențele îngrozitoare şi nu au mai privit înapoi pentru câteva decenii. Totuşi astăzi, când au mai îmbătrânit, amintirile ascunse odinioară ies la suprafață şi ei trăiesc din nou spaima resimțită în timpul ascunderii în adăposturi în nopțile de bombardamente şi de foc, teroarea din timpul fugii spre casa lor, oroarea violurilor

Jack Mandelbaum, un supraviețuitor al Holocaust-ului, salvat în ultimul moment de la Auschwitz

şi senzația morții la tot pasul prezentă pe frontul de luptă. Atacurile de panică şi coşmarurile îi chinuie încă pe supraviețuitori, la fel cum amintirea crudă a războiului le influențează viața lor şi pe cea a familiilor lor chiar şi în zilele noastre.

Gerhard SAALMANN: *HITLERJUGEND* (*TINERETUL HITLERIST*), DE LA STUDENT LA SOLDAT ÎN 1944

Christina Miller

Sex: masculin

Anul/locul nașterii: 1928/ Herford

Religie: origini evreiești

Locul de reședință în timpul socialismului național: Herford

Mediul politic: iluminat (în contextul Ministerului de Iluminare a Opiniei Publice și Propagandă)

Părinții au fost membri ai vreunei organizații naziste? Nu

A fost intervievatul membru al Organizației Tineretului Hitlerist? Da

Interviu înregistrat pe 11 februarie 2016 în Erich-Gutenberg-Berufskolleg de Christina Miller, Michelle Damm, Linda Bokel, Jenny Klekawka, Anna-Tabea Thimm

Gerhard S.: „Nu vă așteptați să auziți de la mine ceva despre experiența crudă a războiului. Nu am făcut niciodată asta, și nici nu o voi face. E oribil. Puteți citi despre război de la alții sau … sunt atât de multe

filme despre oamenii dispăruți și … și totul despre … dar chiar și aceste filme care sunt făcute acum … nimic nu e așa de rău ca în realitate, mai ales dacă ai trecut vreodată prin asta și dacă n-ai reușit să treci peste această experiență. Dar n-am vorbit despre asta niciodată.

Am trei copii și cel mai tânăr avea cam 18-19 ani, ă… am vorbit cu ea o singură dată, în a doua zi de Crăciun – n-o să uit niciodată –, și ăă… oricum totul îi afectase și pe ei, și fata mea m-a întrebat. «Am auzit și am citit atât de multe despre al Doilea Război Mondial, dar niciodată direct de la tatăl meu, care l-a trăit. Nu mi-ai povestit nimic despre război și aș vrea să aud ceva despre asta și de la tine». Așa că i-am povestit, și apoi am mers în biroul meu, am luat niște fotografii și i-am arătat pozele din tinerețe, cum arătam în uniformă și celelalte, dar apoi … asta nu înțelege lumea, acum putem vorbi despre război și ar trebui să vorbim despre ce înseamnă războiul și sentimentele oamenilor. Acum stăm față în față, ne privim în ochi și vorbim despre asta. Așa ceva nu se putea atunci; pe vremea aceea trebuia să lași școala, să iei o armă în mână și să înveți cum să împuști oameni.

Asta era problema, mai ales când erai repartizat la artilerie. Ă… nu aveai nici măcar o șansă, nu puteai fugi ... ăăă… dacă săreai dintr-un tren în mișcare… nu știi ce s-ar putea întâmpla, și dacă rămâneai în tren, erai nevoit să tragi, chiar dacă nu voiai… Căci prima dată când am tras în ceva, și acesta e singurul lucru pe care ți-l voi povesti, a fost într-un avion ce zbura la

joasă înălțime. A aterizat pe pajiște și … ne-a observat prea târziu și am putut să-l văd în carlingă, fața lui, casca de pilot și ochelarii pe care îi purta, și apoi a tras în noi și eu intenționat am tras într-un om pentru prima dată în viața mea și a fost oribil, oribil.

Și cel mai rău este că și acum sunt atât de multe războaie, în jur de 40 și … nu văd vreun final și cred că nu va fi niciodată.

Ne putem obișnui cu ideea că nu va exista un timp fără războaie … eu… Uneori când nu pot dormi, sau când mă plictisesc sau vreau să fac ceva diferit, încep să scriu ceea ce îmi trece prin minte, și asta am făcut și în timpul războiului:

Sunt, oare, un visător? O, Doamne, tu ai creat lumea frumoasă în toată splendoarea ei, prin puterea ta.

Când ai ajuns la apogeul creației, spre slava și mulțumirea Ta, ai creat oamenii.

Dar ei n-au fost recunoscători, ucigându-se și luptându-se între ei și nimicindu-și propria seminție, nu doar prin sabie – dar și prin cuvinte și idei care instigă la crime și războaie și înfrângerea celor slabi în luptă.

Când ai creat omenirea, i-ai dat lui Cain și armele pentru a-și ucide fratele.

Oamenii pot spune pe bună dreptate că Dumnezeu ne-a dat totul, inclusiv viața și moartea și puterea de a decide ce facem cu ele, de a porni războaie și de a distruge lumea. Dumnezeu n-o să ne asculte. Nimeni nu întreabă, însă: «Dreptatea este de partea mea?»”

Gerhard Saalmann, martor al celui de-al Doilea Război Mondial

Manfred Brendel, Renate Späth și Gerhard Saalmann, martori ai celui de-al Doilea Război Mondial, în fața elevilor intervievatori

Pagube produse de bombardarea orașului Coventry: pe 14 noiembrie 1940, aviația germană a lansat cel mai devastator atac aerian din timpul celui de-al Doilea Război Mondial

Ruinele orașului Monte Cassino după luptele dintre 17 ianuarie și 18 mai 1944

Renate SPÄTH (născută MINNING): RAIDURI AERIENE ȘI BOMBARDAMENTE LA SFÂRȘITUL RĂZBOIULUI

Michelle Damm

Sex: Feminin
Anul nașterii: 1932
Religie: Creștină – Romano-catolică
Familie: tata, mama, 2 surori mai mari, 1 frate mai mare
Locuiește în Herford din 1936

R.S.: „Acum am să-ți descriu cea mai urâtă zi din viața mea. Unda de șoc de la minele aeriene a distrus copacii și în fundal se putea vedea biserica Neustädter, care era deja distrusă. Cel mai mare pericol a fost în ziua de 3 martie 1945. Mama mea ieșise după micul dejun să ia cupoanele de rații de la instituția responsabilă, care se afla într-o școală. Dar s-a întors curând, fără să le fi luat. Un oficial a spus că avioanele inamice se apropiau. Cetățenii au fost nevoiți să se întoarcă imediat la casele lor. Într-adevăr, alarma antiaeriană s-a declanșat curând. Eu am vrut să-mi vizitez o prietenă, Baerbel, într-o casă vecină, și am trecut printr-un gard viu, peste scările exterioare ale pivniței. Imediat după vizită am vrut să mă întorc acasă, dar mama lui Baerbel

a spus: «Nati, nu poți să pleci acum. Avioanele sunt deja deasupra noastră.» Așa că eram extrem de speriată și familia mi-a fost despărțită în această situație oribilă: tata la postul lui în barăci, sora mea mai mare era repartizată să ajute la biroul dentistului din barăci, fratele meu lupta pe frontul rusesc, iar mama și cealaltă sora a mea erau acasă. Eu eram singură.

În buncărul anti-aerian de la Goerbes mai erau vecinii Vehmeier, niște refugiați drăguți din zona Ruhr, mama lor, Baerbel și frații ei. Tocmai când m-am așezat lângă copii pe pământ, un zgomot asurzitor s-a făcut auzit, urmat de o detonare așa de puternică încât geamurile pivniței s-au cutremurat. O bombă incendiară tocmai căzuse în protecția anti-șrapnel. Niște apărătoare de beton fuseseră înălțate în fața ferestrelor, iar bomba a căzut între ele și a explodat. Și apoi am stat și-am așteptat: … err, err. Peretele hornului după care ne ascunsesem ne-a protejat de fosforul care zbura prin jur. Și apoi a fost o explozie uriașă. Doamna Vehmeier a început să spună «Tatăl nostru». Ne-am alăturat ei și am avut și o rugăminte: «Doamne, nu lăsa moartea noastră să fie lentă». Ce se întâmplase? O bombă foarte, foarte explozivă aterizase pe strada din fața casei. Cam la 25 de metri, sau la doar 20 de metri de locul unde eram noi. Casa s-a înălțat. Când s-au încheiat bombardamentele s-a lăsat o liniște peste tot; am vrut să mă întorc acasă cât mai repede, dar mama lui Baerbel mi-a spus că vorbise deja cu mama mea. Nimeni nu fusese rănit acolo. Copiii au fost nevoiți să rămână în pivniță

până se clarifica situația. Am aflat mai târziu ce însemna acest lucru.

În casa familiei Woelke au fost două incendii: unul în pod și unul în mica sufragerie. Ele au fost stinse cu ajutorul întregului cartier. După acest incident copiii au putut să iasă din pivniță. În liniște și îngrijorați ne-am uitat la ruinele din jurul nostru, dar eram recunoscători că puteam să ne strângem în brațe fără să fim răniți. În grădini am găsit multe cratere de la bombe. Am numărat 70 de găuri în grădina noastră. În grădina vecinului era un obuz nedetonat, iar a doua zi experții chemați acolo l-au dezamorsat. Noi, copiii, ne-am uitat de la o distanță sigură. Și casa noastră fusese afectată. Ferestrele erau distruse în cea mai mare parte, grădina din față devastată și camerele distruse. Toate cablurile fuseseră sfâșiate, așadar nu aveam nici electricitate, nici gaz, nici apă. Craterul era mare de 6 metri. Am reușit să luăm apă de la domnișoara Rosenberg, o femeie în vârstă care locuia într-o căsuță mică din cartierul nostru. (…) De atunci încolo, lucrurile au început să se îmbunătățească."

Î: „Ce înseamnă războiul din punctul dumneavoastră de vedere?"

R.S.: „Războiul înseamnă nebunie care devine fizică. A lăsat pe mulți oameni cu cicatrici adânci. În multe cazuri oamenii au fost traumatizați și nu au putut nici măcar să vorbească despre ceea ce au trăit, pentru că asta însemna să retrăiască experiența în timp ce povesteau."

După raidul aerian de lângă Bünde

Case devastate în cartierul lui Späth, anul 1945

Barăci în Herford construite în anii 1930 de tatăl lui Späth

Martorul Renate Späth în prima ei zi de școală în 1939 –
Semnele de pe tablă sunt litere din alfabetul Sütterlin care era predat în Germania începând cu anul 1935

Manfred BRENDEL: MANIPULAREA TINERILOR, EXPERIENȚE DIN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Linda Bokel

Sex: Masculin
Anul nașterii: 1930
Domiciliul în cel de-al Treilea Reich: Suburbia orașului Breslau/Wroclaw, Schlesien/Silesia, Germania (Polonia de astăzi)
Domiciliul actual: Bünde, Germania

Î: „Copiii erau excluși de la școală dacă nu se alăturau tineretului hitlerist?"

M.B.: „Era practic imposibil să nu te alături tineretului hitlerist. Au fost cazuri în care părinții nu erau deloc de acord, fie din motive ce țin de religia creștină, fie erau de stânga - comuniști. Dacă părinții spuneau: «Copilul meu nu va deveni un băiat de-al lui Hitler, poți să-ți iei gândul», el nu era primit la școală și nici nu putea primi o educație într-o școală de meserii."

Î: „Acest fapt avea consecințe grave?"

M.B.: „Da, bineînțeles. Părinții mei nu erau interesați de politică, iar pentru ei nu conta în ce partid eram.

Aș fi intrat și eu în partidul lui Hitler dacă războiul mai dura vreo 2-3 ani, m-aș fi înscris și eu în SS sau în oricare altă ramură a armatei."

Î: „Deci erau atât de îndoctrinați, încât…"

M.B.: „Da."

Î: „Pentru dumneavoastră, ca băiat, războiul era o mare aventură, încercând să supraviețuiți fiecărei zile?"

M.B.: „Exact, bineînțeles. Și eram supărat că nu aveam încă 18 ani și nu puteam încă merge la război, nu puteam deveni încă soldat. Acesta era cel mai glorios lucru pe care puteai să-l faci: să mori pentru țara ta."

Î: „Nu ați observat că sufereați pierderi majore, auzeați doar mesajele despre victorie?"

M.B.: „Ba da, primul moment de cotitură a fost Stalingrad, în 1943. Când totul s-a dus naibii, atunci s-a aflat că mulți soldați au murit. Din satul nostru 5 sau 6 oameni au murit la Stalingrad, și erau 500 locuitori de toți. Informațiile erau deja controlate de Partid, așa că nu ajungeam să știm prea multe, ca să nu manifeste lumea.

Oricum, un lucru e sigur, cei care nu se conformau … nu poți să-ți imaginezi așa ceva în zilele noastre, cred … când cineva spune azi: «Și totuși, ați fi putut să vă opuneți» … Deci din generația mea nimeni nu s-a gândit să facă ceva împotriva curentului. Tot ceea ce am făcut părea just atunci. Când s-a terminat războiul, ochii ni s-au deschis. […]

O mamă l-a întrebat pe un ofițer german: «Spune-mi, te rog, domnule maior, se termină curând blestematul ăsta de război?» Ofițerul a răspuns: «Dragă doamnă,

fii bucuroasă pentru fiecare zi de război, pentru că pacea va fi oribilă.»

Și, într-un fel, a avut dreptate. Pacea a fost oribilă, cel puțin la început, din moment ce noi am fost învinșii. Atâta timp cât războiul a durat, am fost hrăniți, dar după aceea – nimic! …"

Î: „Ce ne puteți spune despre serviciile medicale, în timpul fugii și în general? Spitalele..."

M.B.: „Doctorii încercau … servicii? Dar … nu mai era nimic acolo. Nu te costa nimic."

Î: „Dacă cineva era bolnav, era pierdut?"

M.B.: „Da, atunci erai dus. Rudele trebuiau să aibă grijă de tine și te puteai considera norocos dacă aveai șansa să găsești un doctor. Dar așa cum am spus, fiind copil nu realizam toate astea. Cred că nu mă afecta nimic din toate lucrurile astea. Privind înapoi, am ajuns la această concluzie."

Martorul Manfred Brendel își povestește experiențele

Centrul Stalingradului, după eliberare

Varșovia, capitala Poloniei, devastată, ianuarie 1945

Hedwig BIERMANN: REFUGIAT GERMAN ÎN ANII 1945-46 DIN SILEZIA (SCHLESIEN), POLONIA DE ASTĂZI

Jenny Klekawka

Sex: Feminin
Anul nașterii: 1932
Domiciliul în timpul celui de-al Treilea Reich: Schlesien (Silezia), Germania (zonă aflată în prezent pe teritoriul Poloniei)
Domiciliul în prezent: Bünde, Germania

Doamna Biermann: „(…) și atunci, așa cum am spus, am venit la Prachatice [în Cehia de astăzi]. Și ne-am așezat în fața unei școli. Și apoi au venit americanii.

Elev: „Vreți să spuneți că au venit din cealaltă parte?"

Doamna Biermann: „Da, în Bavaria se răspândea febra tifoidă, deci nu puteam merge acolo. Americanii ne-au urcat în camioane din nou și ne-au trimis la Budweis. Ei bine, acolo erau rușii. Dar nu ne-au trimis doar pe noi, ci și pe soldați. Deoarece în Prachatice, țin minte, erau și soldați germani. Și ei au fost trimiși la Budweis. Și, deci, eram în Budweis, sau în '*Schüttboden*' ('orașul cu pietriș') cum îi spuneau cei mai în

vârstă, într-o clădire agricolă mare. Noi am fost primii care au sosit și am ales un locușor să stăm, deoarece nu știam cum să mergem mai departe. Și, așa cum am spus, americanii i-au trimis aici pe soldații germani. Primii dintre ei s-au ascuns printre refugiați. Acolo, refugiații le-au dat niște haine civile, ca soldații să-și poată arunca uniformele și să se ascundă printre ei. Mai târziu am auzit că cehii i-au prins pe drum. Ce s-a întâmplat pe urmă, nu știu. N-am auzit decât lucruri oribile."

Elev: „Ce s-a întâmplat apoi?"

Doamna Biermann: „Apoi am plecat mai departe fără sora mea, și am mers către vest, în tabăra 'Friedland'. Știi ce înseamnă, nu-i așa?"

Profesorul: „O mare tabără pentru refugiați, unde puteau să rămână. Ce aveați voie să luați cu voi?"

Doamna Biermann: „Doar ce puteam duce … Doar ce puteam duce era permis. Și apoi am putut intra in 'Friedland'. «În sfârșit», ne-am zis, «putem ajunge în vest». La momentul acela știam că fratele meu mai mare era în vest, dar acesta a fost finalul poveștii de aici: tabăra era supra-aglomerată. A trebuit să plecăm din nou și am ajuns în zona Saxony-Anhalt, la 'Bermburg'.

Elev: „Pe teritoriul rus."

Doamna Biermann: „Ajunseserăm iar într-o tabără, dar de-acolo ne-au răspândit în diferite sate. Așa că în noiembrie 1946 eram în 'Neudorf'. Acolo ne-am oprit. Am intrat într-o cameră care ne-a fost repartizată. Era foarte frig , iarna a fost grea. Și era în noiembrie.

Herr Kura: „Da, a fost o iarnă oribilă. A fost una din cele mai reci ierni ale secolului XX, cu temperaturi de minus 20 de grade Celsius timp de câteva săptămâni."

Doamna Biermann: „Nu era nici măcar o șansă să încălzim camera. Chiar și în timpul zilei puteam sta doar în pat, pentru că acolo era măcar puțintică căldură. Dar am avut noroc de faptul că într-o cameră alăturată a fost o familie care a decis să plece spre vest și camera lor se putea lesne încălzi. Așa că am luat și camera aceea, din moment ce eram 4 persoane."

Elev: „Casa în care ați stat era una privată?"

Doamna Biermann: „Da, era o locuință privată."

Elev: „Cum s-au purtat locatarii cu voi?"

Doamna Biermann: „Nu întreba!"

Herr Kura: „Da! Asta a fost o experiență pe care mulți au trăit-o."

Doamna Biermann: „Eram tratați ca țiganii, da, fix ca țiganii!"

Herr Kura: „Mama mea mi-a spus același lucru, și ea a fost tratată ca o țigancă."

Doamna Biermann: „Ca țiganii: ei n-au nimic, n-au avut niciodată, dar se poartă de parcă ar fi avut ceva."

Elev: „Ce puteți să-mi spuneți despre școala din acea vreme?"

Doamna Biermann: „Primul lucru pe care a trebuit să-l fac a fost să merg la școală. Și casa în care stăteam era chiar lângă ea. În următoarea zi eu și tatăl meu am mers la școală, pentru că nu mai fusesem la cursuri din noiembrie 1944 până în noiembrie 1946."

Elev: „Aș vrea să ne întoarcem la cazare. Trebuia să împărțiți cada și toaleta. La fel era și cu bucătăria și celelalte camere?”

Doamna Biermann: „Cadă? Nu exista cadă. Era o casă mare, unde am stat, dar nu avea cadă, ci doar toaletă. Iar la parter era un dentist. Avea un cabinet acolo, a fost forțat să lase în urmă casa din Magdeburg, din cauza bombardamentelor, de aceea stătea aici. Iar la ultimul etaj locuia soția proprietarului. Acolo stătea soția, și a trebuit să cedeze două din camerele ei: una pentru noi, cea pe care nu puteam s-o încălzim, și cea care putea fi încălzită.”

Elev: „V-ați spălat la lighean, nu-i așa?”

Doamna Biermann: „Bineînțeles, măcar aveam un robinet în sală. Era apă curentă. În camera pe care am primit-o erau două paturi și un șifonier. Astea erau condițiile în care locuiau patru persoane. Stai un pic, patru? Nu, eram cinci, nu patru. Sora mea a venit prin 1947, a stat cu noi.”

Elev: „Cum ați ajuns în Bünde?”

Doamna Biermann: „În 1953, prietena mea din școală a venit să ne viziteze din nou, și mi-a spus: «Ce naiba mai cauți aici?» I-am spus: «Da, ai dreptate.» Și ea a zis: «Păi, hai să stai cu mine.» Și m-am mutat.”

Elev: „Și uite-așa ați început o nouă viață.”

Doamna Biermann: „Da. Așa că i-am spus mamei: «Mă duc cu Inge. Și nu mă mai întorc.» Mama: «Nu poți să faci asta!» Eu am spus: «Ba da, n-o să mă mai întorc! În ziua când voi împlini 21 de ani voi pleca. Așa

n-o să mai poată da vina pe tine.» Și așa am ajuns în Bünde în 1953, la a 21-a mea aniversare."

Pe 10 iunie 1944, satul Oradour-sur-Glane, din zona Haute-Vienne din Franța ocupată de naziști, a fost distrus

Elevi prezentându-și partea de proiect într-un cadru organizat în Bünde – martori ai celui de-al Doilea Război Mondial pot fi observați în primul rând

Pe 10 iunie 1942 guvernul nazist german a anunțat că a distrus micul sat Lidice, pe atunci în Cehoslovacia, ucigând toți bărbații și aproximativ 52 de femei

Ernst TILLY: „A PIERDE TOTUL", REFUGIAT ÎN BÜNDE

Anna-Tabea Thimm

Sex: masculin
An/locul nașterii: 1937, lângă Breslau (Wroclav, Polonia)
Religie: Creștină – Romano-catolică
Domiciliul în timpul socialismului: Breslau (Wroclav, Polonia)
Au fost părinții membri ai unei organizații naziste? nu

(…)

Alina: „Sfârșitul războiului l-ați văzut ca pe o înfrângere sau o eliberare? Presupun că mai degrabă ca pe o înfrângere…"

Dl Tilly: „Păi, aveam sentimente contradictorii. Ne pierdusem țara și eram goniți din nou din noua noastră casă la sfârșitul războiului. Nu știam încotro s-o apucăm și apoi am ajuns într-un oraș distrus în totalitate, pe care nu-l mai văzusem înainte. Și pe deasupra, îmi pierdusem și cel de-al doilea frate. Eu aveam 8 ani, el avea 6. Fusese partenerul meu de joacă, fiindcă ceilalți frați și surori erau prea mici; deci am perceput lucrul acesta ca pe o catastrofă personală, pentru că am fost bombardați de două ori și iar a trebuit să plecăm. Dar,

în același timp, sfârșitul războiului a fost o eliberare și o ușurare, pentru că tatăl meu s-a întors de pe front. Când tata a fost recrutat, eu aveam un an și jumătate. După aceea l-am mai văzut doar în timpul unor permisii extrem de scurte. Și apoi l-am cunoscut cu adevărat după război, de fapt, la începutul anului 1946, când aveam aproape 9 ani.

Așa că m-a afectat foarte tare când tata a murit, acum 25 de ani, și n-am putut dormi nopțile și așa mai departe – mai mult decât la moartea mamei, 10 ani mai târziu. Am avut o relație foarte strânsă cu tata și am suferit foarte mult.

Și pe de altă parte, am înțeles că sfârșitul războiului înseamnă eliberare, bineînțeles, pentru că în sfârșit puteam trăi în democrație. Democrație nu doar pentru întreaga țară – departe, în Bonn (capitala Germaniei estice între 1949-1990), mai erau VIP-uri, *baștani*, așa cum erau numiți pe atunci –, ci mă gândesc la democrația care era în școli.

Distanța dintre elevi și profesori s-a mai redus într-o anumită măsură. Totul a început cu înștiințarea din partea unor profesori că elevii nu mai trebuiau să-i salute folosind titluri și ranguri, ci mai degrabă numele. Așa a făcut și directorul. Totuși, mai existau câțiva profesori în vârstă cărora le era dor de «vremurile de odinioară». Pe aceia trebuia să-i salutăm mereu pe stradă când mergeam la școală. Ne-am răzbunat pe unul dintre ei: se plânsese că noi nu ne descopeream capetele când îl salutam. Așa că ne-am așezat în șir și l-am salutat pe rând. Și el a trebuit să-și dea jos pălăria iar și iar. După o săptămână a venit la școală cu o beretă…

Deci am putut să încercăm și lucruri noi – chiar a fost o eliberare de vechile obiceiuri și structuri.

Întotdeauna am admirat generația așa numită *Trümmerfrauen* (femeile ruinelor), generația mamei mele și a vecinelor ei, care au reconstruit Germania fără ajutorul bărbaților. Din steaguri vechi au cusut cearșafuri și alte lucruri folositoare. Au modificat haine, au împletit pentru familiile lor. Și-au hrănit copiii prin cele mai simple mijloace. Chiar și astăzi îmi place supa cremă de mazăre sau cea de linte sau clătitele cu cartofi și cu bucăți de șuncă. Amintirile din copilărie apar în aceste momente. Da, cam asta am avut de spus despre sentimentele amestecate."

Domnul Tilly își începe prezentarea pe 16 aprilie 2016

Dresda, după bombardamentul dintre 13 și 15 februarie 1945

Bătălia Rotterdamului, care a început pe 10 mai 1940, s-a terminat cu bombardarea Rotterdamului pe 14 mai 1940

Ascultă trecutul:
Mărturii din al Doilea Război Mondial

TURCIA

TURCIA ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Murat Güneşdoğdu,
Deniz Bayram

Turcia nu a fost activ implicată în al Doilea Război Mondial; a rămas neutră. Țara a suferit enorm ca urmare a Primului Război Mondial şi în ciuda faptului că atât *Aliații*, cât şi *Axa* au încercat să angajeze Turcia în război de partea lor, Ismet Inönü, preşedintele țării pe perioada celui de-al Doilea Război Mondial, a crezut cu tărie că țara sa trebuie să stea departe de război pentru a evita suferințele ulterioare. Turcia a reuşit să rămână neutră până în ultimele momente ale celui de-al Doilea

Raționalizarea pâinii

Război Mondial, încercând să mențină o distanță egală față de ambele părți combatante. Cu toate acestea, țara nu a putut să îşi mențină neutralitatea până la sfârşitul războiului, astfel încât pe 23 februarie 1945 Turcia a declarat război Germaniei şi Japoniei, o precondiție necesară pentru participarea la *Conferința Organizației Internaționale*, organizată la San Francisco în aprilie 1945, în urma căreia a rezultat *Organizația Națiunilor Unite*. Turcia a devenit astfel unul dintre cei 51 membri fondatori ai acestei organizații mondiale. Trebuie amintit faptul că trupele turceşti nu au fost activ implicate în luptă în timpul războiului, țara păstrându-şi statutul de nonbeligeranță până la data de 14 august 1945 – ziua în care războiul a luat sfârşit prin capitularea Japoniei. Prin diplomația iscusită a preşedintelui Ismet Inönü care s-a fundamentat pe balanța în continuă schimbare a puterii pe perioada războiului, Turcia a supraviețuit unei conflagrații care a ucis zeci de milioane de oameni în toată lumea fără a pierde un singur cetățean.

Mustafa Ismet Inönü, al doilea preşedinte al Turciei moderne

Deşi Turcia a rămas neutră pe aproape întreaga durată a celui de-al Doilea Război Mondial, urmările nefaste ale războiului au fost resimțite profund pe întreg teritoriul țării. Cel mai mult s-a resimțit lipsa alimentelor,

Roosevelt, Inönü şi Churchill la a Doua Conferință de la Cairo, 1943

pâinea fiind raționalizată, urmată de introducerea unor măsuri stricte de securitate, cum ar fi restricțiile privind deplasările şi reducerea consumului de electricitate.

.

Nazife KAPLICA: ÎN TIMP CE BĂRBAȚII SE ÎNROLAU ÎN ARMATĂ, FEMEILE ARAU PĂMÂNTUL...

Zeynep Sıla Özcan

„Familia noastră era destul de numeroasă în anii ’40. Aveam doi frați și două surori. Aveam o fermă în Kırklareli, un orășel aflat în apropiere de granița cu Bulgaria, în vestul Turciei. Bărbații arau câmpul și femeile strângeau recolta. Când a izbucnit războiul, guvernul a anunțat că toți bărbații erau nevoiți să se

Nazife Kaplica atunci

Nazife Kaplica în prezent

înroleze în armată. Așadar, bărbații au plecat să lupte pentru independența națiunii noastre. La scurt timp după aceea, nouă ne-a revenit responsabilitatea de a ara pământul. Ne chinuiam să facem față volumului de muncă, ca să mai reducem din starea de alertă. Ocazional, era foarte greu să găsim ceva de mâncare. În plus, trăiam cu teama constantă de a ne pierde rudele. Primeam continuu vești proaste despre război și despre participarea Turciei în el. Dar, ca orice lucru, războiul a avut un final și pentru noi s-a terminat cu reunirea familiilor noastre.”

Fatma ÖZSAN:
TRAVERSAREA UNEI PERIOADE DIFICILE

Deniz Enfiyeci

„Numele meu este Fatma Özsan și sunt dintr-un loc numit Muttalıp de Eskişehir, un oraș aflat lângă capitală (Ankara). Aveam 19 ani și soțul meu pe nume Şefik avea 24 de ani când a început al Doilea Război Mondial. Aveam de asemenea o fiică, Ayşe, care avea aproximativ un an jumătate.

Am trăit niște vremuri foarte grele. Țin minte că pâinea era raționalizată și grâul nu se găsea prea des. Muncitorii erau plătiți cu o liră turcească pe zi și prețul

Fatma Özsan atunci

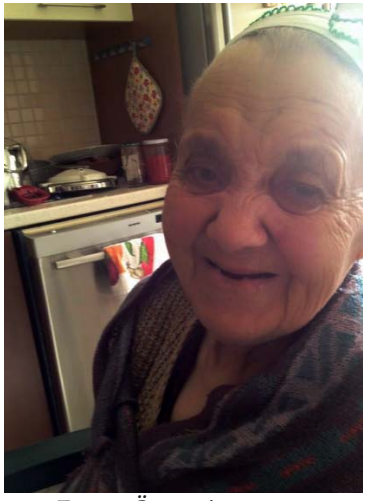

Fatma Özsan în prezent

unei pâini era tot o liră. Cei care aveau cartelă pentru rație primeau zahăr și pâine, în funcție de numărul membrilor familiei.

În comparație cu cei care trăiau la oraș, noi o duceam mult mai bine la țară. Nu aveam haine noi, dar aveam destulă făină să facem pâine, aveam vaci de muls și destule găini care făceau ouă. Nu aveam atât de mult încât să ne permitem să facem risipă, dar din când în când cei de la oraș veneau la noi și voiau să ia ouă și lapte. Și noi îi ajutam.

Noi nu am participat în război, dar acesta bătea la ușa noastră. Războiul putea să se extindă în toată Turcia oricând. Guvernul începuse să stocheze alimente, mai ales grâu, și alte tipuri de provizii în eventualitatea unui război. Aveau de gând să ofere populației grâul necesar pentru pâine și însămânțare pentru anul care venea și restul să-l stocheze. O parte din bovinele noastre au fost date guvernului, ca taxă, și, de asemenea, am plătit taxe foarte mari pentru cele rămase în proprietatea noastră. 20 de kilograme de grâu erau plătite ca taxă pentru fiecare pereche de bovine.

Oamenii plantau cartofi și grâu în curtea din spatele casei. Chiar și curtea școlii era folosită ca teren de plantat. Pâinea nu era niciodată proaspătă. Era vândută stătută, pentru a reduce consumul.

Era interzis să folosim lumina seara, trebuia să-i reducem intensitatea sau să o stingem. Ne era frică de un posibil atac aerian. Din fericire, războiul s-a terminat fără ca noi să participăm. Nici nu pot să-mi imaginez ce s-ar fi întâmplat dacă am fi intrat în război...”

Aziz GÜRBÜZ: TRĂIND CU POVARA FRICII

Bilge Arslan

„Nu-mi amintesc să fi trecut prin momente grele în familie sau poate că părinții m-au ferit de acele momente, ca să simt că totul e bine. Fiind copil, căci aveam șapte sau opt ani, nu înțelegeam prea multe din ceea ce se întâmpla în lume. Eram singur la părinți atunci. Tatăl meu lucra pe un salariu bun pentru vremurile acelea. Dar din când în când auzeam despre alți oameni care aveau o viață dificilă. Erau nevoiți să-și dea

Aziz Gürbüz atunci

Aziz Gürbüz în prezent

recoltele și bunurile guvernului, din cauză că în orice clipă țara putea intra în război. Ismet Inönü, 'conducătorul națiunii' pe atunci, se gândise că era o idee bună să stocheze mâncarea, având în vedere situația în care se afla țara noastră. Așadar, o mare parte din mâncare era dată pe baza unui card de rație. Toată lumea știe că pâinea, de exemplu, era raționalizată. Îmi amintesc că oamenii stăteau la cozi interminabile pentru o pâine neagră, fără gust. Într-o zi, când ne întorceam pe jos de la școală, tatăl meu mi-a spus de ce țara noastră era în suferință și de ce oamenii trebuiau să aștepte atât la coadă pentru o pâine care nici măcar nu avea gust bun.

Și acum îmi amintesc nopțile și serile pe care le petreceam cu lumina stinsă, stând pe întuneric. La început mă supăram pe părinții mei și nu înțelegeam de ce trebuia să stingem lumina. Înainte de război, pentru mine, nopțile cu întuneric existau doar când se lua curentul. În timpul nopților fără lumină în casă simțeam o stare de nelinişte și stăteam pe genunchii mamei. Din când în când, tatăl meu aprindea o lumânare și încerca din greu să lucreze cu documentele de la serviciu la lumina ei. Mama spunea povești, însă teama ce licărea în inima mea mă împiedica să le ascult cu tot interesul. Deși curentul se întrerupea doar în anumite nopți, noi evitam să aprindem lumina cam tot timpul. Toți trăiam cu frica interminabilă de război, iar părinții și cei mai în vârstă au trăit toată viața cu povara acestei temeri. La evenimentele din familie problema războiului apărea mereu în discuție și toți spuneau că întreaga

lume devenise un câmp minat. Mulțumesc lui Dumnezeu că țara noastră nu a intrat niciodată în război și că pot sta aici să vă povestesc ce am simțit în acea perioadă. Sper ca tu, micuțul meu, să nu treci niciodată prin vremurile grele prin care am trecut noi."

Ümit Sönmez ATEŞ: RĂZBOIUL A ADUS O MULȚIME DE MĂSURI DE AUSTERITATE

Sinan Yılmaz

„Eram trei frați pe atunci. Familia mea abia făcea destui bani înainte de al Doilea Război Mondial, iar după izbucnirea lui a devenit din ce în ce mai greu să ne întreținem, mai ales din cauza măsurilor de austeritate. Aveam o singură pâine, pe care o împărțeam la cină și noi, copiii, ne certam între noi pentru ea. Îmi amintesc fețele pline de tristețe ale părinților mei în

Ümit Sönmez Ateș atunci

Ümit Sönmez Ateș în prezent

acele zile, căci li se părea de neconceput să ajungem să ne certăm din cauza unei linguri de mâncare. Mi-a luat ceva timp, câțiva ani, până am devenit destul de mare încât să înțeleg cu adevărat dificultățile prin care a trecut familia mea.

Deoarece nu erau destule provizii de mâncare în țară, pâinea nu conținea toate ingredientele necesare. Încă mă întreb cum am reușit cu toții să supraviețuim acelor ani consumând doar alimente cu carbohidrați. Probabil parțial datorită murelor pe care le luam din copaci în timp ce jucam fotbal în stradă.

Din punctul meu de vedere, sărăcia și foametea au fost cele două mari probleme care m-au marcat cel mai mult în acea perioadă. Datorită acelor poveri, pâinea are o însemnătate deosebită pentru mine și de aceea le amintesc tot timpul nepoților mei că trebuie să fie recunoscători pentru tot ceea ce au."

Metin KIRVANOĞLU: „FII MULȚUMIT CU PÂINEA PE CARE O AVEM…”

Raul Deniz Altın

„Chiar dacă Turcia nu a fost direct implicată în al Doilea Război Mondial, a trecut prin momente dificile. La începutul războiului aveam 3 sau 4 ani. Nu-mi amintesc prea multe despre război, dar amintirile care sunt încă vii sunt cu familia mea încercând din răsputeri să ne descurcăm în condițiile grele de atunci. Situația financiară a familiei mele era mai bună comparând cu

Metin Kirvanoğlu atunci

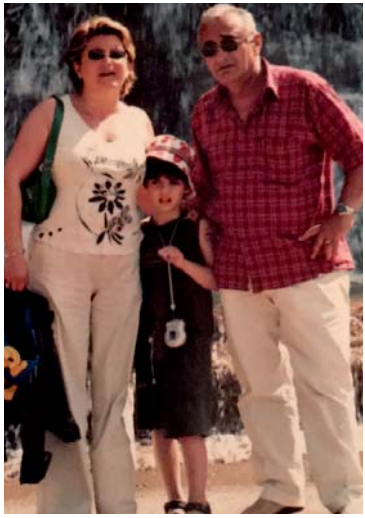

Metin Kirvanoğlu în prezent

alte familii. Tatăl meu era fermier și își cultiva propriul pământ; așadar, înainte de război, puteam să ne descurcăm destul de ușor. Îmi amintesc de asemenea că tatăl meu i-a ajutat pe cei care aveau nevoie în perioada războiului.

Guvernul de atunci a instituit o taxă numită «taxă pe bogăție» pentru a contribui la economia țării. În timpul implementării acestei taxe majoritatea bunurilor populației au fost luate în proprietatea statului. Nici o împotrivire nu era tolerată și cei care refuzau să plătească erau pedepsiți sau chiar se punea sechestru pe bunurile lor.

Având o situație financiară bună, familia mea a avut multe probleme din cauza măsurilor drastice luate în timpul războiului. Majoritatea bunurilor aflate în posesia noastră au fost confiscate. În unele zile nu puteam găsi nici măcar jumătate de pâine, de aceea uneori nu mâncam toată pâinea pe care o aveam într-o singură zi. Tatăl meu ne spunea că trebuie să ne mulțumim cu ce avem și să fim recunoscători pentru pâinea de pe masă.”

Erasmus+

Ascultă trecutul:
Mărturii din al Doilea Război Mondial

MAREA BRITANIE

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL ÎN REGATUL UNIT

Neil Mackintosh

Urmările celui de-al Doilea Război Mondial au avut un impact de lungă durată asupra identității naționale a Regatului Unit. Acest lucru s-a aplicat și la școala noastră. În sala de întruniri de la *The International School* avem un panou de onoare care comemorează numele foștilor elevi sau angajați care și-au dat viața pentru apărarea libertății noastre în timpul celor două războaie mondiale.

Winston Churchill

Winston Churchill a fost liderul nostru în timp de război și a reușit să țină țara unită în ciuda piedicilor continui când, uneori, totul părea pierdut. Mulți de la școala noastră i-au vizitat buncărul din Londra, de unde a condus războiul.

Winston Churchill – „Niciodată, niciodată, niciodată să nu renunți!”

Dunkirk

În fața avansării naziste în Europa din 1940, urmat de colapsul rezistenței franceze, într-o perioadă de o săptămână, la sfârșitul lui mai și începutul lui iunie,

338.226 soldați au fost evacuați din Franța. Deși o înfrângere, această evacuare a permis Marii Britanii să continue să se apere, să-și revină și să continue lupta.

Dunkirk, 26-29 mai 1940

Avioane de vânătoare Hawker Hurricane

Bătălia Marii Britanii

De pe 10 iulie până pe 31 octombrie 1940, *Forțele Aeriene Regale Britanice* (RAF) au dus o bătălie disperată pentru controlul spațiului aerian de deasupra Marii Britanii. Churchill a numit-o *Bătălia Marii Britanii*. Câștigarea acestei lupte i-a împiedicat pe naziști să lanseze o invazie a Marii Britanii din Franța.

Blitz-ul

Când naziștii nu au reușit să distrugă RAF, și-au schimbat tactica și au bombardat fabrici, porturi și orașe. Acest eveniment a rămas cunoscut în Regatul Unit sub numele de *Blitz – Războiul fulger*. De pe 7 septembrie 1940 (la un an de la începutul războiului), Londra a fost bombardată de aviația germană (*Luftwäffe*) timp de 57 de nopți consecutive. Peste un milion de case londoneze au fost distruse sau avariate și peste 40.000 de civili au fost uciși, aproape jumătate din ei în Londra.

Războiul fulger asupra Londrei

Bătălia Atlanticului

Bătălia Atlanticului a fost cea mai lungă campanie militară continuă a celui de-al Doilea Război Mondial, ce a ținut din 1939 și până la înfrângerea Germaniei în 1945. În calitate de țară-insulă, Regatul Unit era foarte dependent de importuri. Necesarul era de peste un milion de tone de produse pe săptămână pentru a putea supraviețui și lupta. Winston Churchill a spus: „*Bătălia Atlanticului* a fost un element dominant de-a lungul războiului. Nici o clipă nu puteam uita că tot ce se întâmpla în altă parte, pe pământ, în apă sau în aer, depindea, în final, de rezultatul acestei bătălii.” *Aliații* au pierdut 36.200 marinari militari, 36.000 marinari comerciali, 3.500 vase comerciale și 175 nave de luptă.

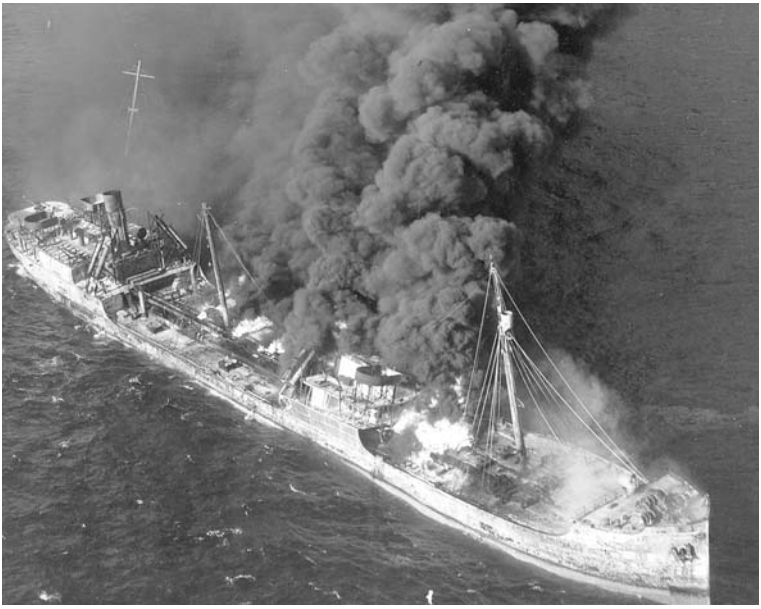

Bătălia Atlanticului

Nu doar Europa

Forțele armate ale Regatului Unit au luptat nu doar în Europa și în Atlantic, dar și în mare parte din restul lumii: Africa de Nord, Orientul Mijlociu, Cornul Africii, Asia de Sud-east, Oceanul Pacific, Oceanul Arctic.

Ziua Z (Ziua Debarcării în Normandia)

Pe 6 iunie 1944, forțele britanice s-au întors pe continentul european. Trupe britanice și canadiene au debarcat pe trei din cele cinci plaje. 83.115 soldați britanici și canadieni au ajuns în prima zi.

Ziua Z – Debarcarea în Normandia

Tot imperiul a luptat

Tot imperiul britanic a fost implicat în război, inclusiv dominioanele: Marea Britanie – 5 milioane, Canada – 629.000, Australia – 413.000, Noua Zeelandă – 128.500, India – 1.440.500, Africa de Sud – 136.000.

Africa

Pe lângă dominioane, și coloniile au furnizat militari de ambele sexe pentru luptă. Acestea au inclus restul teritoriilor britanice din Africa. De exemplu, erau pușcași africani din Rhodezia care se luptau cu japonezii în junglele din Burma. Rhodezia se numește astăzi Zimbabwe.

Soldați africani mărşăluind în Burma

Indiile de Vest

Pe lângă cei din Africa, și soldați din Caraibe au venit să lupte, precum soldații din Regimentul Indiilor de Vest, inclusiv oameni din Montserrat.

India

Dominionul din India a furnizat un număr foarte mare de soldați, marinari și aviatori. Mulți dintre ei proveneau din Pakistanul de astăzi.

CWGC

Corpurile celor decedați în cele două războaie din partea Marii Britanii și a țărilor din *Commonwealth* (*Comunitatea Națiunilor*) sunt îngropate în cimitire militare aflate în apropiere de locul morții, cimitire administrate de *Comisia Cimitirelor de Război a Commonwealth-ului* (CWGC). Ei gestionează cimitire, locuri funerare și monumente în 154 de țări din lume. Mulți dintre britanici au vizitat aceste cimitire din Franța și Belgia, ca parte a studiilor dedicate Primului Război Mondial.

CWCG – Cimitir în Franța

Rememorare

În Regatul Unit simbolul rememorării este macul.

Ziua Armistițiului

Pe 11 noiembrie, în fiecare an, comemorăm morții din toate războaiele. Aceasta este data care a marcat sfârșitul Primului Război Mondial. Regina conduce

festivitățile naționale de rememorare din Londra. În toată țara (inclusiv în școli) oamenii țin un moment de reculegere la ora 11, în a 11-a zi din a 11-a lună. În cea mai apropiată duminică de data de 11 noiembrie se țin slujbe în biserici, iar coroane de maci sunt depuse la monumente și morminte.

Maci din ceramică în fața Turnului Londrei – 11 noiembrie 2014

În fiecare sat

În fiecare sat din țară există un monument al eroilor pe care sunt scrise numele celor care nu s-au întors din cele două războaie mondiale sau din alte conflicte armate. Mai există plăci comemorative în biserici și în multe școli sau sedii de firme.

Steve CALLOW: AMINTIRI DIN TIMPUL RĂZBOIULUI

Luke Williams-Farnhill

Steve Callow s-a înrolat în unitatea militară de rezervă teritorială împreună cu cei trei frați ai săi în anul 1939, atunci când părea că războiul nu mai poate fi evitat. A fost trimis în Franța în *Corpul Expediționar Britanic* și, până la urmă, a fost nevoit să se retragă împreună cu restul armatei pe plajele din Dunkirk. Își amintește și acum șuierăturile terifiante ale bombardierelor Stuka care îi atacau în timp ce încercau cu disperare

Steve Callow atunci

Steve Callow în prezent

să-și găsească adăpost în dunele de nisip. Soldații ripostau cu orice armă aveau la îndemână, timp în care mitralierele germane secerau tot ce mișca. Steve își amintește imaginea terifiantă a cadavrelor soldaților

mișcate de valuri înainte și înapoi. În cele din urmă, el a fost evacuat de *HMS Worchester* din partea de nord a portului. Soldații încercau din greu să se cațăre pe o scară de frânghie dar tot cădeau în mare. Îşi aminteşte şi acum cum s-a decis în câteva fracțiuni de secundă: „Nu pot risca să pățesc la fel, m-am gândit, astfel încât am sărit direct pe punte."

Regimentul lui a fost trimis în Egipt, unde au fost nevoiți să doarmă direct pe pământ în ciuda numeroșilor scorpioni care apăreau noaptea. Mâncarea era îngrozitoare — adesea sendvișuri cu carne conservată de vită (pline de nisip) și biscuiți la cutie pe care scria „a se consuma înainte de 1917". Steve se simțea atât de rău încât, la un moment dat, toți dinții i-au căzut.

Regimentul său a luat parte la invazia Italiei și a sprijinit două divizii ale armatei indiene care puneau mare preț pe precizia tirului acestuia.

Gwen THOMAS: MARTOR AL RĂZBOIULUI FULGER DEASUPRA LONDREI, 1940

Salma Mohammed

Gwen s-a alăturat *Serviciului Teritorial Auxiliar* cu baza la Cazarma Hounslow din Londra cu puțin timp înainte de începutul războiului, în 1939. Își amintește că era într-o biserică când preotul a oprit dintr-odată slujba să anunțe că s-a declarat război. Își mai amintește că slujba a fost scurtată și după câteva minute au pornit sirenele antiaeriene. Când au ajuns la adăposturi și-au dat seama că stăteau în apă până la gleznă.

Gwen Thomas atunci

Gwen Thomas în prezent

Gwen își aduce aminte de această perioadă ca fiind înfricoșătoare, cu soldați care săpau tranșee în parcuri. Pe măsură ce războiul avansa, amenințarea bombardamentelor a devenit tangibilă, iar Gwen a fost aproape ucisă de un avion de luptă german care mitralia cazărmile. „Căram apă de la Cantină când un sergent a țipat către mine: «Tu nu auzi? Treci înapoi înăuntru!». Am trântit gălețile și am plonjat pe ușă. Avionul era atât de aproape încât puteam să văd pilotul. Trăgea necontenit în tot ce mișca. Dacă n-aș fi sărit înapoi înăuntru, aș fi fost ciuruită."

Gwen își amintește cum a început războiul fulger dar și cum a revenit în Londra într-o după-amiază de duminică, după o vizită la prieteni, și a găsit orașul arzând: „Bombardierele atacau în valuri și nu se opreau nici o clipă. Eram realmente mânioasă, îmi doream să fac ceva, aș fi dat orice să am o armă în mână atunci."

Apoi ea a văzut un anunț de recrutare a voluntarilor pentru o unitate antiaeriană. I s-a părut că antrenamentul era ușor și a descoperit că se pricepea la identificarea diferitelor aeronave și a înălțimii la care erau acestea. Gwen lucra la sistemul de control a tirului și procesa informații de la alte femei înainte de a declara tunul gata de tragere. „Am lovit un avion care a explodat și s-a prăbușit în flăcări. Toate am ovaționat minute-n șir, înainte să ne oprim și să ne gândim că acolo în avion era un om pe care noi tocmai îl omorâsem."

Ron HILL: ÎMI DOREAM SĂ FIU UN SOLDAT ADEVĂRAT

Tanatswa Hapaguti

Ron era morar în Derbyshire și avea „o viață plictisitoare". Când a izbucnit războiul, el „abia aștepta să se înroleze". Tatăl său luptase în Primul Război Mondial, astfel încât Ron i-a cerut sfatul. Acesta i-a spus să „se înroleze undeva unde să nu fie împușcat", cum ar fi *Corpul Militar Financiar*, dar Ron i-a replicat „Dar, tată, vreau să fiu un soldat adevărat".

„Așa că m-am înrolat la Grenadieri."

Ron Hill atunci

Ron Hill în prezent

În 1942, Ron a fost trimis în nordul Africii. „Am fost chemați la paradă și comandantul companiei a

spus că are niște vești interesante — am crezut că vom pleca acasă. «Sunteți privilegiații care veți fi prima linie într-un atac planificat.» Mai apoi, în timpul luptelor, un ofițer a venit să ia comanda pentru Magazinul Militar (NAAFI) și a spus: «aveți dreptul doar la o cutie de Brylcreem (gel de păr) la doi oameni» — ce nebunie!"

Într-o bătălie ulterioară, în care Ron urca un deal cu baioneta fixată, în spatele unui baraj de artilerie care avansa lent, un obuz a aterizat în fața lui. Umărul său a fost lovit de șrapnel, dar n-a simțit durere, doar amorțeală.

După ce și-a revenit din convalescență, Ron s-a întors la regimentul său cu gradul de sergent, pentru invazia Italiei. S-au confruntat cu o opoziție acerbă din partea nemților și au fost constant implicați în lupte care s-au întins pe mai multe zile, adesea fără vreo posibilitate de a se spăla sau schimba. Vremea a fost foarte rece și foarte ploioasă.

Jim LONDON: MARTOR AL LUPTELOR DE LA RIO DE LA PLATA

Demi Kilmarten

Jim s-a înrolat în Marina Regală în 1937 pentru a vedea lumea. În 1939, nava lui, *HMS Exeter*, se apropia de încheierea unui tur de 2 ani al continentelor americane și Jim aștepta cu nerăbdare o permisie. Erau la jumătatea drumului spre Rio de Janeiro când a fost declarat război. Navei i s-a ordonat să înceapă imediat căutarea navelor germane, care piratau navele de aprovizionare din Atlantic. Ca urmare, s-au alăturat Flotei de Război a Marinei Regale, care au încolțit crucișătorul german *Admiral Graf Spee* în ceea ce a rămas în istorie ca „Bătălia de la Rio de la Plata".

Jim London atunci

Jim London în prezent

Jim își amintește de undele de șoc produse de tunuri, de forța explozivă a obuzelor inamice și de modul în care Șeful de echipaj Stocker a fost ucis de un obuz. *HMS Exeter* a fost extrem de avariată, mai ales în zona forpicului, unde trei prieteni de-ai lui Jim care se înrolaseră în marină alături de el și-au pierdut viața. Totuși, Jim s-a bucurat să participe la luptă pentru că au protejat, astfel, alte nave, iar acest fapt a fost o mult așteptată veste bună, în condițiile în care *Aliații* pierdeau peste tot în rest. Jim a fost apoi transferat la o navă de deminare în Mediterana și a patrulat sudul coastei italiene două zile după invazia din Sicilia. „Am detectat patru submarine. Unul a scăpat, două au fost scufundate și am capturat unul după ce l-am lovit cu încărcături de adâncime. Acesta era italian și echipajul habar n-avea că Sicilia fusese invadată. În plus, ei tocmai se schimbau cu cele mai bune uniforme ca să meargă la țărm.”

Jack MADDOCKS: SERVIND CURAJOS ÎN MARINA REGALĂ BRITANICĂ

Salma Mohammed

Jack s-a înrolat în Marina Regală Britanică curând după izbucnirea războiului. A fost repartizat pe vasul *HMS Indomitable*, un portavion, la Birkenhead, lângă Liverpool. Era o navă nouă și a fost lansată la apă de Winston Churchill. „Eram unul dintre cei mai tineri marinari de pe navă și când Churchill a venit la mine în timpul paradei și m-a întrebat de unde eram, i-am răspuns că vin din Ledbury, iar el a răspuns: «Da, știu, în Herefordshire, foarte frumoasă zona». Am fost foarte

Jack Maddocks back then

Jack Maddocks in the present

impresionat de el, avea prestanță și m-am gândit că nu vom greși sub comanda lui” .

În 1941 *HMS Indomitable* patrula în nordul Atlanticului, căutând submarine germane. În dimineața aceea tocmai lansaseră două avioane de luptă Swordfish. Jack își aduce aminte că era de serviciu ca operator radio: „Am detectat niște mesaje Morse în engleză, care erau de la unul dintre avioane, prăbușit anterior în mare. A trebuit să detectez locația de unde provenise semnalul și apoi l-am informat pe ofițerul de serviciu. Imediat am fost mutat de pe puntea radio și șeful de echipaj a preluat controlul operațiunii. Căpitanul a decis să întoarcă nava pentru a recupera piloții. Aceasta a fost o decizie curajoasă, deoarece operațiunea era extrem de periculoasă — ar fi trebuit să primesc o medalie.”

Ulterior, nava a fost trimisă în Caraibe, la teste, și o eroare de navigație a dus la impactul cu un recif de corali. „Toate cădeau în jur. Ne-am împotmolit; nava refuza să se miște, astfel încât echipajul a încercat să o tragă cu remorchere, dar fără succes. Prin urmare, la următorul flux, tot echipajul împreună cu formația Marinei Regale s-a adunat la capătul din spate al punții de zbor. Pe măsură ce formația cânta, noi săream în sus și-n jos, în timp ce remorcherele trăgeau. În cele din urmă, nava s-a eliberat.” Nava a plecat apoi în Mediterana, unde a fost implicată într-o încercare disperată de eliberare a insulei Malta. Erau cincisprezece nave comerciale, trei portavioane și multe crucișătoare și distrugătoare. Convoiul a fost atacat constant de bombardiere germane cu baza în nordul Africii și în Sicilia,

de avioane lansatoare de mine și de submarine. Nava lui Jack a fost atacată la un moment dat de cinci avioane Stuka și lovită de trei bombe de 500 livre (aproximativ 250 kg). Acestea au cauzat avarii importante, au provocat incendii la bord și au ucis 64 de marinari.

„Era haos. Mi s-a spus să ajut la evacuarea cadavrelor. Șeful a spus: «pune-le în geanta de-acolo…»”

Coordonatori:
Daniela Livadaru
Mihaela Țurcănaşu

Tehnoredactor & Designer:
Rema Zugravu

Design copertă:
Rema Zugravu

Logo proiect:
George Țurcănaşu

Colaboratori:
România: Mihaela Țurcănaşu, Anca Patrichi, Răzvan Buişteanu, Rafael Maxim, Georgiana Radu, Dumitru Strugaru, Ana Toporeț

Croația: Kristina Matošić, Dajana Tomić, Nikolina Radović, Doris Bugarija, Lucija Barešić i Bernarda Medić, Sara Jukić

Germania: Wilfried Kura, Christina Miller, Michelle Damm, Linda Bokel, Jenny Klekawka, Anna-Tabea Thimm

Turcia: Murat Güneşdoğdu, Deniz Bayram, Zeynep Sıla Özcan, Deniz Enfiyeci, Bilge Arslan, Sinan Yılmaz, Raul Deniz Altın

Marea Britanie: Neil Mackintosh, Tanatswa Hapaguti, Demi Kilmarten, Luke Williams-Farnhill, Salma Mohammed

Sprijinul Comisiei Europene pentru publicarea acestei cărți nu constituie o asumare a conținutului, care reflectă numai punctul de vedere al autorilor. Comisia nu poate fi considerată responsabilă pentru eventuala utilizare a informațiilor pe care le conține materialul.

Parteneri:

Liceul Tehnologic Economic "Virgil Madgearu", Iaşi, România
Gimnazija Jurja Barakovića, Zadar, Croația
Erich-Gutenberg-Berufskolleg, Bünde, Germania
Galatasaray Lisesi, Istanbul, Turcia
The International School, Birmingham, Marea Britanie

ISBN 978-973-0-22098-8

9 789730 220988

Sprijinul Comisiei Europene pentru publicarea acestei cărți nu constituie o asumare a conținutului, care reflectă numai punctul de vedere al autorilor. Comisia nu poate fi considerată responsabilă pentru eventuala utilizare a informațiilor pe care le conține materialul.